



**Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej
i przestrzennej Miasta i Gminy Różan,
z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych na
potrzeby opracowania Strategii Rozwoju Gminy
Różan na lata 2026-2035**



Różan, 2025



Zamawiający:

Gmina Różan
ul. Plac Obrońców Różana 4
06-230 Różan



Wykonawca:

Westmor Consulting Urszula Wódkowska
Biuro: ul. Królewiecka 27, 87-800 Włocławek
Siedziba: ul. 1 Maja 1A, 87-704 Bądkowo

Zespół autorów:

Kierownik Projektu – Karolina Drzewiecka
Konsultant – Joanna Kaszubska
Analityk – Zuzanna Ciska

Spis treści

Wstęp	4
1. Sfera społeczna	4
1.1 Demografia.....	4
1.2 Edukacja oraz opieka nad dziećmi do lat 3	6
1.3 Kultura, sport i rekreacja.....	11
1.4 Pomoc społeczna	15
1.5 Opieka zdrowotna.....	18
1.6 Aktywność społeczna	19
1.7 Bezpieczeństwo publiczne.....	22
1.8. Podsumowanie	23
2. Sfera gospodarcza	24
2.1 Podmioty gospodarcze i lokalny rynek.....	24
2.2 Rynek pracy	26
2.3. Podsumowanie	29
3. Sfera przestrzenna	29
3.1 Przestrzeń i środowisko.....	29
3.2 Infrastruktura drogowa i dostępność komunikacyjna.....	36
3.3 Mieszkalnictwo	37
3.4 Zaopatrzenie w infrastrukturę techniczną	38
3.5. Podsumowanie	42
4. Analiza zdolności inwestycyjnej	43
5. Analiza potencjału jakości życia i wyniki badania ankietowego	48
6. Analiza SWOT – podsumowanie diagnozy	52
7. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych gminy	55
7.1 Potencjał gminy	55
7.2 Bariery i potrzeby rozwojowe	56
Spis tabel, wykresów i rysunków	58

Wstęp

Zgodnie z art.10a ust.1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2025 poz. 198) podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych.

Niniejsza diagnoza została przygotowana na potrzeby opracowania Strategii Rozwoju Gminy Różan na lata 2026-2035. Celem diagnozy jest analiza potencjału społeczno-gospodarczego Gminy Różan, uwzględniając przy tym przestrzenne uwarunkowania. Diagnoza jest punktem wyjścia do konstruowania celów strategicznych, a następnie kierunków działań i zadań.

Wnioski z przeprowadzonej diagnozy zostaną uwzględnione w Strategii.

1. Sfera społeczna

W ramach diagnozy sfery społecznej przeanalizowano następujące elementy:

- sytuację demograficzną,
- dostęp do placówek edukacyjnych i wyniki w nauce dzieci i młodzieży ze szkół,
- opiekę nad dziećmi do lat 3,
- dostęp do usług kulturalnych i różnych form sportu i rekreacji,
- dostęp do usług w zakresie pomocy społecznej,
- dostęp do usług zdrowotnych,
- aktywność społeczną,
- poziom bezpieczeństwa.

1.1 Demografia

Zgodnie z ewidencją ludności prowadzoną przez Gminę Różan, w 2024 roku Gminę Różan zamieszkiwało 4 230 osób, co stanowiło o 2,76% mniej w stosunku do 2020 roku. Według podziału na ekonomiczne grupy wiekowe, najliczniejszą stanowiły osoby w wieku produkcyjnym, które w 2024 roku obejmowały 57,82% całkowitej liczby mieszkańców gminy Różan. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 18,87% całkowitej liczby ludności, natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym 23,31%.

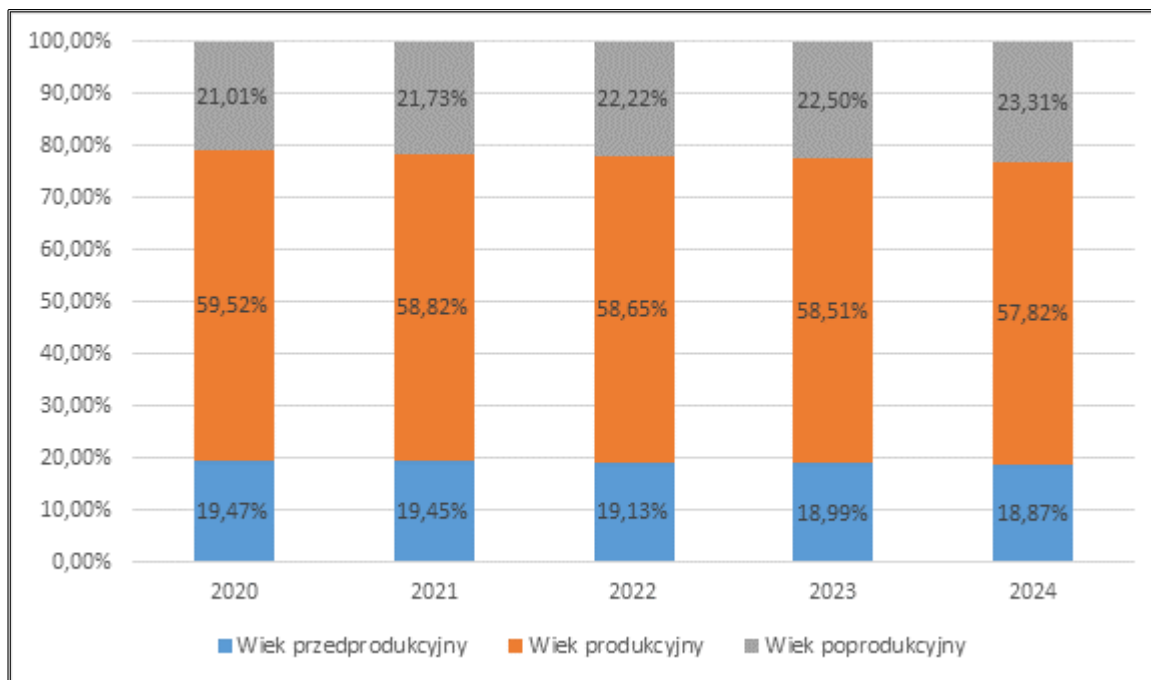
Poniżej przedstawiono szczegółowe dane dotyczące liczby ludności w poszczególnych grupach ekonomicznych w podziale na płeć, w latach 2020-2024.

Tabela 1. Liczba ludności na terenie gminy Różan w latach 2020-2024 według grup ekonomicznych

Wyszczególnienie		2020	2021	2022	2023	2024
Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat włącznie)	Mężczyźni	425	429	412	401	392
	Kobiety	422	413	413	412	406
	Ogółem	847	842	825	813	798
Liczba ludności w wieku produkcyjnym (18-59 lat włącznie w przypadku kobiet + 18-64 lata włącznie w przypadku mężczyzn)	Mężczyźni	1 195	1 191	1 183	1 184	1 171
	Kobiety	1 394	1 356	1 346	1 321	1 275
	Ogółem	2 589	2 547	2 529	2 505	2 446
Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (od 60 lat włącznie w przypadku kobiet + 65 lat włącznie w przypadku mężczyzn)	Mężczyźni	607	609	619	627	629
	Kobiety	307	332	339	336	357
	Ogółem	914	941	958	963	986
Razem		4 350	4 330	4 312	4 281	4 230

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Różan

Wykres 1. Udział poszczególnych grup ekonomicznych gminy Różan w ogólnej liczbie ludności [%] w latach 2020-2024



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Różan

Przyrost naturalny i saldo migracji

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Różan, w latach 2020-2024 liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń. W związku z powyższym, we wszystkich analizowanych latach, przyrost naturalny przyjmował wartości ujemne. Taką samą tendencję zaobserwowano w zakresie migracji, gdzie liczba wymeldowań dominowała nad liczbą zameldowań, w związku z czym saldo migracji we wszystkich latach także było ujemne. Szczegółowe dane w tym zakresie wskazano w tabeli poniżej.

Tabela 2. Przyrost naturalny i saldo migracji w gminie Różan w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024
liczba urodzeń	50	38	43	30	29
liczba zgonów	68	52	49	55	49
przyrost naturalny	-18	-14	-6	-25	-20
liczba zameldowań	134	120	143	95	121
liczba wymeldowań	157	146	154	134	178
saldo migracji	-23	-26	-11	-39	-57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Różan

Spadek liczby ludności, ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji mają istotnie negatywny wpływ na rozwój gminy. Zmniejszająca się populacja prowadzi do ograniczenia lokalnej siły roboczej, co hamuje rozwój gospodarczy oraz utrudnia przyciąganie inwestycji. Ujemny przyrost naturalny, świadczący o przewadze liczby zgonów nad liczbą urodzeń, sygnalizuje starzenie się społeczeństwa, co generuje większe obciążenie dla systemu opieki zdrowotnej i socjalnej, przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby osób aktywnych zawodowo. Ujemne saldo migracji, czyli odpływ mieszkańców do innych regionów, dodatkowo pogłębia te problemy, prowadząc do spadku wpływów do budżetu gminy, zamykania szkół i placówek usługowych oraz osłabienia więzi społecznych. W dłuższej perspektywie zjawiska te mogą prowadzić do marginalizacji gminy oraz trudności w utrzymaniu i rozwoju infrastruktury.

1.2 Edukacja oraz opieka nad dziećmi do lat 3

Na terenie gminy działają następujące placówki oświatowe:

- Przedszkole Samorządowe w Róźnie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Róźnie,

— Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Róźnie (Liceum Ogólnokształcące, Technikum oraz Zasadnicza Szkoła Zawodowa).

Żłobki i kluby dziecięce

Na terenie gminy Różan obecnie nie funkcjonuje żłobek ani klub dziecięcy. W odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby lokalnej społeczności, Gmina Różan podpisała umowę na budowę samorządowego żłobka.

Placówka powstanie przy skrzyżowaniu ulic Polnej i Szkolnej w Róźnie, a realizacja inwestycji została zaplanowana na rok 2025. Projekt zakłada utworzenie 50 miejsc opieki dla dzieci z terenu gminy.

Środki na uruchomienie i funkcjonowanie żłobka zostały pozyskane z programu „Aktywny Maluch 2024”. Budynek będzie jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony, o powierzchni użytkowej 317,98 m². Przewidziano również budowę placu zabaw zlokalizowanego w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu.

W 2023 roku¹ na obszarze gminy zamieszkiwało 93 dzieci do 3 lat, co oznacza spadek o 50 dzieci w stosunku do 2020 roku. Szczegółowe dane w zakresie dzieci w wieku do 3 lat w latach 2020-2023 zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Tabela 3. Liczba dzieci do 3 lat na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2020	2021	2022	2023
Dzieci w wieku do 3 lat	osoba	143	123	115	93

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Przedszkola

Na terenie gminy Różan funkcjonuje Przedszkole Samorządowe, w którym realizowana jest opieka nad dziećmi w wieku 3-5 lat. Ponadto, od 2023 roku działa również oddział przedszkolny w Szkole Podstawowej. Poniżej przedstawiono wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat korzystających z przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego przypadający na 1 000 dzieci w wieku 3-5 lat. W latach 2020-2023 odnotowano spadek liczby dzieci w wieku 3-5 lat korzystających z przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego – z 723 do 709 na 1 000, co wskazuje na spadek zapotrzebowania na tego typu placówki. Szczegółowe dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli poniżej.

¹ W momencie sporządzania dokumentu brak jest danych za 2024 rok.

Tabela 4. Liczba dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2020	2021	2022	2023
Dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	osoba	723	750	747	709

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W tabeli poniżej przedstawiono zestawienie liczby oddziałów przedszkolnych funkcjonujących na terenie gminy Różan w latach 2020-2023 oraz liczbę uczniów uczęszczających do tych oddziałów. W 2023 roku działało 7 oddziałów, do których uczęszczało 165 dzieci.

Tabela 5. Dane zbiorcze dotyczące oddziałów przedszkolnych działających na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Liczba oddziałów przedszkolnych	7	6	6	7
Liczba uczniów oddziałów przedszkolnych	141	150	154	165

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

We wrześniu 2025 roku Gmina Różan odda do użytku nowoczesne przedszkole samorządowe, które będzie mogło przyjąć 175 dzieci. Budowa nowej placówki była konieczna ze względu na niewystarczającą liczbę miejsc w dotychczasowym, wysłużonym budynku.

Szkoły Podstawowe

Na terenie gminy funkcjonuje Szkoła Podstawowa im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie. W 2023 roku² w Szkole działało ogółem 18 oddziałów (tj. klas). Liczba uczniów w 2023 roku była równa 305, co stanowi o 12,61% mniej w stosunku do 2020 roku. Jeżeli chodzi o współczynnik skolaryzacji³, to dla Gminy Różan w 2023 roku przyjął on wartość 82,40%. Szczegółowe dane dotyczące szkolnictwa na poziomie podstawowym przedstawia tabela poniżej.

² W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok.

³ Współczynnik skolaryzacji to miara określająca, jaki procent osób w określonej grupie wiekowej uczęszcza do szkół danego poziomu edukacji. Pokazuje on, w jakim stopniu populacja, korzysta z systemu edukacyjnego i służy do oceny dostępności oraz powszechności kształcenia.

Tabela 6. Dane dotyczące szkolnictwa podstawowego na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2020	2021	2022	2023
Oddziały w szkołach	-	19	20	19	18
Uczniowie	osoba	349	356	339	305
Współczynnik skolaryzacji	%	87,25	90,36	85,61	82,40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W zakresie oceny poziomu edukacji na terenie gminy Różan, analizie poddano wyniki egzaminu ósmoklasisty. Zestawienie i porównanie wyników ze średnią wyników dla powiatu makowskiego i województwa mazowieckiego przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 7. Średnie wyniki procentowe egzaminu ósmoklasisty dla Szkoły Podstawowej w Różanie oraz szkół w powiecie makowskim i województwie mazowieckim, w latach 2020-2024

Rok szkolny	Wyszczególnienie	Język polski	Matematyka	Język angielski
2020	Publiczna Szkoła Podstawowa im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie	51,00%	33,00%	39,00%
	Średni wynik dla powiatu makowskiego	57,00%	41,00%	42,00%
	Średni wynik dla województwa mazowieckiego	62,00%	51,00%	59,00%
2021	Publiczna Szkoła Podstawowa im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie	58,00%	31,00%	51,00%
	Średni wynik dla powiatu makowskiego	56,00%	38,00%	54,00%
	Średni wynik dla województwa mazowieckiego	64,00%	52,00%	71,00%
2022	Publiczna Szkoła Podstawowa im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie	53,00%	43,00%	53,00%
	Średni wynik dla powiatu makowskiego	55,00%	46,00%	53,00%
	Średni wynik dla województwa mazowieckiego	64,00%	62,00%	72,00%
2023	Publiczna Szkoła Podstawowa	63,28%	36,37%	48,23%

Rok szkolny	Wyszczególnienie	Język polski	Matematyka	Język angielski
	im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie			
	Średni wynik dla powiatu makowskiego	62,52%	41,45%	49,55%
	Średni wynik dla województwa mazowieckiego	68,97%	58,60%	70,95%
2024	Publiczna Szkoła Podstawowa im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie	40,89%	32,44%	44,89%
	Średni wynik dla powiatu makowskiego	52,91%	41,30%	52,23%
	Średni wynik dla województwa mazowieckiego	65,66%	57,41%	71,98%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie

Na podstawie przedstawionych danych, wyniki egzaminu ósmoklasisty uczniów Publicznej Szkoły Podstawowej im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki w Różanie w latach 2020–2024 wypadły na ogół słabiej na tle średnich wyników osiąganych zarówno w powiecie makowskim, jak i w województwie mazowieckim. W większości analizowanych lat uczniowie Szkoły w Różanie uzyskiwali niższe rezultaty we wszystkich trzech przedmiotach egzaminacyjnych – języku polskim, matematyce i języku angielskim. Choć w niektórych przypadkach wyniki w Różanie były zbliżone do średnich powiatowych, to niemal zawsze odstawały od poziomu wojewódzkiego, co wskazuje na potrzebę dalszego wsparcia dydaktycznego i systematycznej pracy nad poprawą efektywności nauczania.

Szkoły ponadpodstawowe

Na terenie gminy Różan znajduje się Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Różanie, w ramach którego działa:

- Liceum Ogólnokształcące gwarantujące szeroki wachlarz zajęć realizowanych na poziomie podstawowym oraz realizację matematyki, geografii i języka angielskiego w zakresie rozszerzonym,
- Technikum oferujące kształcenie w zawodach: technik logistyk, technik pojazdów samochodowych oraz technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki,
- Branżowa Szkoła I i II Stopnia kształcąca w zawodach: mechanik pojazdów samochodowych oraz wielu innych, których nauka odbywa się w klasie wielozawodowej, technik logisty, technik pojazdów samochodowych oraz technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki.

Edukacja odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu więzi społecznych oraz wspieraniu rozwoju lokalnej wspólnoty. Do niedawna brak żłobka i klubu dziecięcego w Gminie Różan ograniczał możliwości powrotu rodziców na rynek pracy oraz utrudniał wczesną integrację społeczną najmłodszych mieszkańców. W odpowiedzi na te potrzeby, Gmina Różan rozpoczęła realizację inwestycji polegającej na budowie samorządowego żłobka. Inicjatywa ta ma na celu stworzenie stabilnych warunków opieki nad dziećmi do lat trzech i zwiększenie dostępności usług wspierających rodzinę. Działalność przedszkola oraz oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej częściowo niweluje te braki, umożliwiając dzieciom wczesny rozwój i przygotowanie do nauki szkolnej. Natomiast Publiczna Szkoła Podstawowa wzmacnia lokalne więzi i wspiera codzienne funkcjonowanie rodzin. Dodatkowo, funkcjonowanie zespołu szkół ponadpodstawowych – liceum, technikum i szkół branżowych – stwarza młodzieży realną możliwość kontynuacji nauki na miejscu, co sprzyja zatrzymywaniu młodych ludzi w gminie i budowaniu lokalnego kapitału społecznego.

1.3 Kultura, sport i rekreacja

Kultura

Korzystanie z dóbr i usług oferowanych przez instytucje kultury i sportu znacząco wpływa na jakość życia mieszkańców oraz odzwierciedla poziom rozwoju społecznego. Placówki te, działające na terenie gminy, mają za zadanie prowadzić działalność upowszechniającą kulturę, sport i rekreację poprzez organizację różnorodnych imprez oraz rozwijanie zainteresowań kulturalnych mieszkańców. Wspierają one kształtowanie nawyków aktywnego uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych i sportowych oraz udostępniają infrastrukturę na potrzeby działalności sportowo-rekreacyjnej.

Na terenie Gminy Różan działa Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Różanie, powołany na mocy uchwały nr XIII.60.2025 Rady Miejskiej w Różanie z dnia 26 lutego 2025 r., w wyniku połączenia dwóch samorządowych instytucji kultury: Gminnego Ośrodka Upowszechniania Kultury oraz Gminnej Biblioteki Publicznej. Nowo utworzona jednostka stanowi główne centrum życia kulturalnego w gminie, łącząc dotychczasowe funkcje animacyjne i biblioteczne.

GOKiC realizuje zadania w zakresie tworzenia, upowszechniania i ochrony dziedzictwa kulturowego, pełniąc funkcję kulturotwórczą, integracyjną i edukacyjną. Celem działalności jest zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych mieszkańców poprzez rozwijanie różnych dziedzin sztuki – zarówno profesjonalnej, jak i amatorskiej – a także gromadzenie, dokumentowanie i udostępnianie lokalnych dóbr kultury, zwłaszcza związanych z historią Różana i okolic.

W ramach swojej działalności instytucja m.in.: prowadzi pracownie artystyczne dla dzieci, młodzieży i dorosłych, tworzy i upowszechnia sceniczne programy artystyczne, organizuje wystawy, konkursy z różnych dziedzin sztuki, koncerty, przeglądy, festiwali, tworzy warunki do rozwoju folkloru, rękodzieła ludowego oraz rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, a także publikuj foldery, przewodniki i widokówki popularyzujące miasto i gminę.

Oferta zajęć stałych organizowanych obejmuje:

- zajęcia plastyczne,
- zajęcia muzyczne i wokalne,
- zajęcia taneczne,
- teatr „Kulturalnie proszę”,
- zajęcia sztuk manualnych,
- zajęcia z języka angielskiego,
- koło szachowe,
- grupy zabawowe.

W strukturze GOKiC funkcjonuje czytelnia, wypożyczalnia dla dorosłych i dzieci oraz czytelnia internetowa „lkonk@”. Oprócz działalności z gromadzeniem i udostępnianiem zasobów bibliotecznych organizowane są również konkursy, wystawy, spotkania autorskie i inne imprezy okolicznościowe.

Wielkość księgozbioru w 2023 roku była równa 38 270 woluminów, co stanowi 3,19% więcej w stosunku do 2020 roku. Natomiast liczba czytelników zwiększyła się o 29,25%, a liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika o 5,85%. W tabeli poniżej przedstawiono dane dotyczące wielkości księgozbioru i liczby czytelników na terenie gminy Różan w latach 2020-2023⁴.

Tabela 8. Dane dotyczące księgozbioru i czytelników na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2020	2021	2022	2023
księgozbiór	wol.	37 086	36 678	37 319	38 270
czytelnicy w ciągu roku	osoba	506	546	641	654
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika	wol.	17,1	17,9	17,3	18,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Głównego Urzędu Statystycznego

⁴ W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok.

Działalność kulturalna na poziomie lokalnym uzupełniana jest również przez świetlice wiejskie, zlokalizowane w miejscowościach Dzbądz, Załęże Gratki, Załęże Wielkie i Załuzie. Placówki te stanowią przestrzeń do organizacji wydarzeń środowiskowych, zajęć międzypokoleniowych i integracyjnych, a także pełnią funkcję wsparcia w animowaniu życia społecznego w sołectwach.

Sport

Gmina Różan posiada zróżnicowaną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną, umożliwiającą uprawianie sportów, jak i rekreacyjną aktywność fizyczną na świeżym powietrzu. Wśród obiektów sportowych w gminie wymienić należy:

- hala sportowa,
- stadion,
- boisko sportowe i plac zabaw w Róźnie przy ul. Pogodnej,
- plac zabaw i siłownia zewnętrzna przy ul. Gdańskiej,
- plac zabaw przy ul. Szkolnej,
- plac zabaw przy ul. Szmaragdowej,
- boisko i plac zabaw we wsi Dyszobaba,
- boisko we wsi Dzbądz,
- boisko sportowe we wsi Mroczy-Rębiszewo,
- plac zabaw we wsi Szygi,
- boisko we wsi Chełsty,
- plac zabaw we wsi Podborze,
- plac zabaw we wsi Miłony,
- boisko wielofunkcyjne w Załuziu,
- plac zabaw w Załężu Wielkim,
- plac zabaw w Załężu-Sędziętach,
- plac zabaw w Załężu-Eliaszach,
- plac zabaw na Forcie nr 4⁵.

Ponadto na terenie gminy działa Uczniowski Klub Sportowy UKS FC 2012 Różan⁶.

Turystyka

Gmina Różan należy również do terenów o wysokiej atrakcyjności turystycznej. Do chwili obecnej nie zachowało się wiele zabytków z dawnych lat, lecz wysoką wartość kulturową i historyczną posiadają szczególnie obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych:

⁵ Raport o stanie Gminy Różan za 2024 rok

⁶ <https://gminarozan.pl/asp/kluby-sportowe,59,,1>

kościół pw. św. Anny wraz z wyposażeniem, cmentarz, kaplica grobowa rodziny Kossakowskich oraz forty nr I i II, stanowiące część zachowanych dawnych fortyfikacji carskiej twierdzy Różan. Ponadto na terenie gminy znajdują się obiekty wpisane do ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne.

Dla rozwoju turystyki w gminie szczególne znaczenie mają walory przyrodnicze i krajobrazowe tego obszaru. Środowisko naturalne gminy jest w niewielkim stopniu zanieczyszczone, nie występują zakłady przemysłowe uciążliwe dla społeczności i przyrody. Gmina cechuje się natomiast występowaniem malowniczych dolin rzecznych, rozległych kompleksów leśnych, pól uprawnych, łąk, pastwisk oraz urozmaiconej rzeźby terenu z licznymi wąwozami erozyjnymi. Szczególna jest w tym przypadku rola rzeki Narew, przepływającej przez gminę i tworzącej malowniczą dolinę oraz położenie miasta na skarpie, u podnóża której płynie Narew i Różanica.

Walory przyrodnicze predestynują obszar gminy do rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjno-wypoczynkowej, w tym turystyki aktywnej (kajakarstwo, wędkarstwo, zbieranie grzybów i owoców leśnych). Oprócz turystyki aktywnej, gmina dynamicznie rozwija się jako ośrodek wypoczynkowy. Bliskość Warszawy i innych, mniejszych miast sprawia, że Różan znajduje się w strefie dużego zapotrzebowania na wypoczynek weekendowy i urlopowy. Na terenie gminy szczególnie popularny i rozpowszechniony jest wypoczynek w domkach letniskowych.

Baza turystyczna obejmuje zarówno obiekty noclegowe jak i gastronomiczne. Na terenie gminy dostępne są różne formy zakwaterowanie: Hotel Avangarda, Ośrodek Wczasowy Florian⁷, domki letniskowe, działki rekreacyjne, agroturystyka i kwatery prywatne.

Pomimo walorów przyrodniczych i krajobrazowych, gmina cechuje się również słabym nasyceniem infrastrukturą turystyczną – brakuje oznakowanych ścieżek pieszych i rowerowych, a także odpowiednio rozwiniętej bazy hotelowej i gastronomicznej, co utrudnia rozwój funkcji wypoczynkowo-turystycznej i ogranicza potencjał wykorzystania zasobów naturalnych w celach rekreacyjnych i gospodarczych.

Dziedzictwo kulturowe

Mimo kilkusetletniej tradycji i bogatej historii, na terenie gminy Różan nie występuje znaczne nagromadzenie zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego. Niewielkie zasoby zabytków są między innymi skutkiem licznych wojen, jakie przetaczały się przez obszar gminy na przestrzeni wieków.

Wśród obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego w mieście Różan szczególne miejsce zajmują forty carskiej twierdzy wzniesione na początku XX wieku, w celu

⁷ <https://gminarozan.pl/>

zabezpieczenia przeprawy przez Narew. Początkowo do końca XIX wieku, w znajdującym się na wschód od Różana Obozie Zabałkańskim, przy drodze Różan-Ostrów powstał zespół koszarowy, obejmujący cztery piętrowe budynki: sztab, stołówkę i dwa koszarowce mogące pomieścić pułk piechoty. W pobliżu koszar pobudowano cerkiew garnizonową, a kilkanaście parterowych budynków krytych blachą pełniło rolę magazynów, stajni, działowni, łaźni oraz świetlicy. Po drugiej stronie drogi powstało kilkanaście parterowych, murowanych, dwurodzinnych domów dla kadry zawodowej. W koszarach zakwaterowany został 29. Czernikowski pułk piechoty. Do czasów współczesnych forty carskiej twierdzy Różan przetrwały w zróżnicowanym stanie. W okresie powojennym fort I był wykorzystywany jako szkolne warsztaty, a podczas budowy szkolnego boiska zasypywano częściowo fosę. Obecnie stanowi własność gminy Różan. W forcie II znajduje się zakład produkcyjny, a w forcie III – Krajowe Składowisko Odpadów Promieniotwórczych. Tylko częściowo zachował się fort IV, przy czym połowa ziemnej reduty została zniwelowana podczas budowy masztu. Forty I i II zostały wpisane do rejestru zabytków nieruchomych.

Ubogi katalog zabytków sprawia, że w gminie szczególną ochroną otacza się wszystkie obiekty o wartości historycznej, które przetrwały do czasów współczesnych, nawet nieobjęte ochroną konserwatorską. Do rejestru zabytków zostały wpisane cztery obiekty nieruchome zlokalizowane w gminie Różan:

- kościół parafialny pw. św. Anny wraz z wyposażeniem, ul. 3-go Maja, XVI-XVII w., nr rej.: A-386 z 21.01.1958,
- cmentarz rzymsko-katolicki, ul. Cmentarna, 2 poł. XIX wieku, nr rej.: A-533 z 30.01.1986,
- kaplica grobowa rodziny Kossakowskich, ul. Cmentarna, 1880 r., nr rej.: A-480 z 12.12.1981,
- zespół fortów obronnych, forty nr 1 (ul. Polna 43) i 2 (ul. Przemysłowa), 1912 r., nr rej.: A-452 z 20.04.1978.

Na terenie gminy znajdują się również obiekty ujęte w ewidencji zabytków. Wśród nich znajdują się domy mieszkalne oraz krzyże przydrożne.

1.4 Pomoc społeczna

Głównym realizatorem pomocy społecznej na terenie gminy jest Ośrodek Pomocy Społecznej w Różanie. OPS realizuje zadania własne i zadania zlecone w zakresie ustalonym ustawami i aktami wykonawczymi do ustaw oraz uchwałami władz lokalnych. Celem działania OPS w Różanie jest rozpoznawanie i zaspakajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin, które własnym staraniem nie są w stanie pokonać trudności życiowych oraz umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Instytucjami realizującymi zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierającymi podmioty pomocy społecznej w realizacji ich zadań w gminie Różan są również:

- Urząd Gminy Różan,
- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Róźnie,
- Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Róźnie,
- Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza (w strukturze OPS w Róźnie),
- Senior+ (w strukturze OPS w Róźnie),
- Posterunek Policji w Róźnie (Komenda Powiatowa Policji w Makowie Mazowieckim),
- placówki oświatowe,
- placówki ochrony zdrowia,
- organizacje pozarządowe.

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę osób korzystających z pomocy społecznej w Gminie Różan w latach 2020-2023⁸. W 2023 roku z pomocy społecznej korzystało 360 osób, co stanowiło o 46,67% mniej w stosunku do 2020 roku. Tendencja ta może wskazywać na poprawę sytuacji życiowej części mieszkańców, w tym wzrost ich samodzielności i aktywności. Należy jednak zaznaczyć, że na spadek liczby osób objętych wsparciem mogły również wpłynąć inne czynniki, takie jak zmiany w przepisach, kryteriach przyznawania świadczeń, czy bariery formalne.

Tabela 9. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w Gminie Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2020	2021	2022	2023
Ogółem	osoba	675	524	388	360

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Zadania gminy w zakresie rozwiązywania pomocy społecznej szczegółowo określa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Różan na lata 2021-2030, przyjęta uchwałą nr XXXVII.238.2021 Rady Miejskiej w Róźnie z dnia 30 grudnia 2021 r. Celem głównym realizacji założeń wynikających z dokumentu Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na latach 2021-2030 jest poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Różan poprzez stworzenie im możliwości rozwoju, zaspokojenia potrzeb przez aktywną integrację. Na szczegółowe cele strategii składa się m.in.:

- ograniczenie skutków życia w biedzie,
- przeciwdziałanie uzależnieniom,
- pomoc osobom niepełnosprawnym,
- opieka zdrowotna mieszkańców,

⁸ W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok

— ograniczenie skutków bezrobocia.

W celu ograniczenia skutków życia w biedzie pracownicy socjalni OPS prowadzą na bieżąco rozeznanie w środowisku w zakresie funkcjonowania rodzin, w tym szczegółowe rozeznanie sytuacji bytowej rodzin dysfunkcyjnych i o bardzo niskich dochodach. Rodziny dysfunkcyjne objęte są pracą socjalną, a rodziny o bardzo niskich dochodach otrzymują pomoc finansową stosownie do potrzeb, obowiązujących przepisów i możliwości finansowych gminy. OPS, we współpracy z placówkami oświatowymi, pomagał rodzicom w rodzinach problemowych i dysfunkcyjnych w pełnieniu funkcji opiekuńczych i wychowawczych. Poradnictwo rodzinne realizowane było poprzez terapie rodzinną odnoszącą się do szeroko rozumianych problemów finansowania rodziny, w tym problemów wychowawczych oraz problemów opieki nad osobą niepełnosprawną.

W zakresie przeciwdziałania uzależnieniom, funkcjonuje Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która wraz ze szkołami, Policją, OPS, Poradnią Rodzinną w Makowie Mazowieckim, Poradnią Leczenia Uzależnień, walczy z takimi uzależnieniami od alkoholu, od narkotyków, od palenia tytoniu. Każdego roku Rada Miejska w Różanie uchwała Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, który jest finansowany ze środków własnych gminy – pochodzących z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych. W gminie Różan funkcjonują 2 grupy AA samopomocowe, w których osoby borykające się z problemem alkoholowym wspierają się nawzajem w utrzymaniu statusu „trzeźwego alkoholika”, grupa Al-Anon dla współuzależnionych, oraz grupa wsparcia DDA dla dorosłych dzieci alkoholików. Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii, uchwalony w roku 2020, stanowił podstawę do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia używania narkotyków i związanych z tym problemów społecznych.

Jeżeli chodzi o pomoc osobom niepełnosprawnym, w celu podniesienia jakości życia osobom z niepełnosprawnościami, uruchomiono w Różanie 2 gabinety rehabilitacyjne, które świadczą usługi w ramach kontraktu z NFZ. Usługi rehabilitacyjne są wykonywane również w domu chorego. Wspierając działania w zakresie poprawy sprawności fizycznej i intelektualnej oraz aktywności życiowej ludzi starszych, gmina Różan pomaga w funkcjonowaniu nieformalnego Klubu Seniora.

W zakresie opieki zdrowotnej mieszkańców, zapewnia dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej poprzez działalność dwóch gabinetów lekarzy rodzinnych w Różanie. Gmina planuje także utworzyć gminny ośrodek zdrowia w budynku po starym przedszkolu samorządowym. Gmina Różan uczestniczy w różnych zdrowotnych programach profilaktycznych dla mieszkańców. Posiada m.in. program szczepień zapobiegających

odkleszczowemu zapaleniu mózgu. Jest również współorganizatorem akcji krwiodawstwa, badań mammograficznych itp.

Natomiast, w celu ograniczenia skutków bezrobocia, wszyscy świadczeniobiorcy pomocy społecznej, będący w wieku aktywności zawodowej obejmowani są przez OPS aktywizacją społeczno-zawodową w różnych możliwych formach. Wariantami rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej takich osób są m.in.: aktualne oferty pracy, oferty szkoleń i kursów umożliwiających podniesienie kwalifikacji lub zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych, ewentualnie pomoc w skompletowaniu dokumentacji niezbędnej do orzeczenia niepełnosprawności.

1.5 Opieka zdrowotna

Na terenie gminy opieka zdrowotna świadczona jest poprzez działalność następujących placówek:

- Centrum Medyczne Gajda-Med. (placówka publiczna),
- Centrum Medyczne NZOZ ESTEDENT (placówka prywatna),
- NZOZ REH-VITAL NFZ (placówka publiczna i prywatna),
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Teresa Błońska-Jankowska (placówka prywatna),
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „MED-IW” (placówka prywatna),
- REMEDICA fizjoterapia (placówka prywatna).

Ponadto, na terenie gminy działają 2 apteki: Apteka na Gdańskiej przy ul. Gdańskiej 7 w Różanie oraz Apteka przy ul. Wileńskiej 3⁹.

W zakresie udzielonych porad lekarskich to w 2023 roku¹⁰ było ich 14 731, natomiast w 2020 roku 19 249, co świadczy o tym, że liczba porad spadła o 23,47%.¹¹

Dostęp do wyspecjalizowanej opieki medycznej stanowi istotny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Poprawa jakości i dostępności świadczeń zdrowotnych wpływa bezpośrednio na jakość życia mieszkańców, ich poczucie bezpieczeństwa zdrowotnego oraz decyzje dotyczące pozostania lub osiedlenia się na danym terenie. Dobre zaplecze medyczne ogranicza konieczność migracji do większych ośrodków w celu leczenia, a także zwiększa szanse na zachowanie aktywności zawodowej, zwłaszcza wśród osób starszych i rodzin wychowujących dzieci.

⁹ <https://www.strefaapteki.pl/apteki/rozan,l,s>

¹⁰ W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok

¹¹ Dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego

Obecność lekarzy specjalistów oraz rozwiniętej infrastruktury zdrowotnej może również stymulować rozwój lokalnej gospodarki poprzez tworzenie miejsc pracy w sektorze medycznym i okołomedycznym.

1.6 Aktywność społeczna

Na aktywność społeczną wpływa przede wszystkim kapitał społeczny, czyli zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie. Pod względem ekonomicznym jakość kapitału społecznego oddziałuje na procesy wzrostu i rozwoju, dlatego świadoma kreacja kapitału społecznego jest właściwą strategią rozwojową, a sprawne zarządzanie gminą charakteryzuje się wysoką jakością rządzenia, co może stać się głównym czynnikiem kreacji tego kapitału.

O ile jakość rządzenia jest bezpośrednio powiązana z obowiązującymi przepisami prawa, tak jakość kapitału społecznego wynika z uwarunkowań lokalnych i powinna opierać się na budowaniu zaufania do instytucji publicznych, które funkcjonują na rzecz miejscowej społeczności.

Na kapitał społeczny składają się m.in. wiedza, normy etyczne i kulturowe, empatia, ale również zaangażowanie społeczne. O ile poziom wiedzy jest trudny do zmierzenia, poza analizą wyników w nauce uczniów, o tyle normy etyczne i kulturowe oraz poziom zaangażowania mieszkańców da się zaobserwować.

Frekwencja wyborcza

Analizując frekwencję w wyborach na terenie gminy Różan, zauważyć można wzrastającą świadomość i aktywność społeczną mieszkańców, którzy coraz liczniej w nich uczestniczą. Porównując frekwencję w wyborach prezydenckich, różnica między 2015 i 2025 rokiem wynosiła 20,14 p. proc., natomiast w wyborach do Sejmu i Senatu różnica wyniosła ponad 25,00 p. proc. W przypadku wyborów do Parlamentu Europejskiego między 2014, a 2024 rokiem była równa 17,93 p. proc. W przypadku wyborów samorządowych, oprócz frekwencji w wyborach do Sejmiku Województwa również zaobserwowano wzrost. Szczegółowe dane dotyczące frekwencji wyborczej na terenie gminy Różan w ostatnich latach przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 10. Frekwencja wyborcza na terenie gminy Różan w latach 2014-2025

Wybory	Lata		
Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	2015	2020	2025
I tura	44,56%	61,23%	66,82%
II tura	52,08%	67,45%	72,22%
Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	2015	2019	2023

Wybory	Lata		
Sejm	47,59%	56,46%	73,69%
Senat	47,57%	56,44%	73,60%
Wybory do Parlamentu Europejskiego	2014	2019	2024
Frekwencja ogółem	15,64%	40,31%	33,57%
Wybory Samorządowe	2014	2018	2024
Sejmik Województwa	60,95%	51,87%	58,06%
Rada Powiatu	50,21%	53,46%	58,05%
Rada Miejska	47,43%	58,42%	59,34%
Burmistrz – I tura	47,34%	56,03%	58,03%
Burmistrz – II tura	39,97%	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej

Wzrastająca frekwencja wyborcza na terenie gminy świadczy o rosnącym zaangażowaniu obywateli w sprawy publiczne i poczuciu współodpowiedzialności za lokalną wspólnotę, co pozytywnie wpływa na sytuację społeczną. Aktywność wyborcza buduje silniejsze społeczeństwo obywatelskie, sprzyja większej przejrzystości władz samorządowych, a także wzmacnia zaufanie między mieszkańcami a instytucjami publicznymi. W efekcie tworzy się bardziej świadoma i aktywna społeczność, gotowa do udziału w inicjatywach lokalnych, co sprzyja rozwojowi demokratycznych postaw i wspólnemu działaniu na rzecz dobra gminy.

Organizacje pozarządowe i ekonomia społeczna

Na terenie gminy Różan co roku uchwalany jest Program współpracy Gminy Różan z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

Celem głównym programu jest rozwijanie działań związanych z tworzeniem demokratycznego ładu społecznego w środowisku lokalnym, poprzez budowanie partnerstwa pomiędzy administracją samorządową i organizacjami pozarządowymi, a także wspieranie organizacji pozarządowych w realizacji ważnych celów społecznych. Natomiast cele szczegółowe Programu obejmują działania zmierzające do tworzenia warunków dla powstania inicjatyw i struktur funkcjonujących na rzecz społeczności lokalnej, w tym:

- organizowanie i wspieranie działań społecznych na rzecz Gminy i rozwoju więzi lokalnych,
- tworzenie warunków do zwiększania aktywności społecznej mieszkańców,
- poprawa jakości życia poprzez pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych,
- zwiększenie udziału zadań realizowanych przez Gminę we współdziałaniu z organizacjami pozarządowymi,
- umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za siebie, swoje otoczenie, wspólnotę lokalową oraz jej tradycję.

Na terenie gminy Różan działają m.in. następujące zarejestrowane organizacje pozarządowe¹²:

- „Stowarzyszenie Aktywnych Pań w Załuziu”,
- „Stowarzyszenie Opiekunów Osób Niepełnosprawnych – Cafe Mama – Klub”,
- Fundacja Consilio Bono,
- Fundacja Xymeny Zaniewskiej „Sztuka Polska”,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Chełstach, Mroczkach-Rębiszewo, Różanie, Szygach, Załuziu,
- Polskie Towarzystwo Rolników Ekologicznych „Boży Zagon”,
- Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Różańskiej,
- Stowarzyszenie Nasze Wspólne Sprawy,
- Uczniowski Klub Sportowy FC 2012 Różan,
- Stowarzyszenie Rozwoju Poprzez Taniec „PROGRES”,
- Koło wędkarskie „Różanka”,
- Koła Gospodyń Wiejskich.

Ponadto Gmina Różan przynależy do Związku Miast Polskich oraz Lokalnej Grupy Działania „Zielony Szlak Niziny Mazowieckiej”. Związek miast Polskich to najstarsza polska organizacja samorządowa o tradycji sięgającej czasów II Rzeczypospolitej. Związek od 90. roku tworzy najnowszą historię polskiej, odrodzonej samorządności. ZMP jest stowarzyszeniem miast, mającym na celu wspieranie idei samorządu terytorialnego oraz dążenie do gospodarczego i społeczno-kulturalnego rozwoju miast polskich. Natomiast Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Zielony Szlak Niziny Mazowieckiej” to stowarzyszenie mające na celu w szczególności: opracowanie Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR), promocję obszarów wiejskich, mobilizowanie ludności do wzięcia udziału w procesie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich, propagowanie działań na rzecz realizacji LSR w obszarze działań LGD, pozyskiwanie partnerów i źródeł finansowania LSR, realizację własnych programów i projektów oraz udzielanie wsparcia mieszkańcom objętych LSR w zakresie przygotowania projektów i pozyskiwania środków na realizację, podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich oraz wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, nawiązywanie kontaktów w celu pozyskiwania źródeł finansowania, gromadzenia środków finansowych i rzeczowych.

¹² <https://wyszukiwarka-krs.ms.gov.pl/>, Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Różan na lata 2021-2030

Ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu.

Podmiotami ekonomii społecznej są instytucje, w których najważniejszą rolę odgrywają ludzie. Zysk w przypadku takich instytucji nie jest celem – jest to działalność na rzecz społeczności lokalnej działająca w wyżej wymienionym zakresie. Do takich instytucji na terenie gminy Różan kwalifikują się funkcjonujące organizacje pozarządowe, tj. stowarzyszenia i fundacje.

Działalność organizacji pozarządowych ma istotny wpływ na rozwój gminy, ponieważ aktywizuje mieszkańców, wspiera integrację społeczną i wypełnia ważne funkcje kulturalne, edukacyjne oraz pomocowe. Dzięki swoim inicjatywom, organizacje te ożywiają lokalne życie społeczne, organizując wydarzenia, warsztaty czy akcje charytatywne, które budują więzi międzyludzkie i wzmacniają tożsamość lokalną. Często angażują się także w działania na rzecz zachowania tradycji, ochrony środowiska czy poprawy jakości życia mieszkańców. Ich obecność wspiera także rozwój kapitału społecznego oraz może przyciągnąć środki zewnętrzne, np. granty czy dotacje, które służą dalszemu rozwojowi infrastruktury i inicjatyw oddolnych w gminie.

1.7 Bezpieczeństwo publiczne

W zakresie bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Różan działają funkcjonariusze policji i straży pożarnej. Obszar znajduje się w zasięgu działania Komendy Powiatowej Policji w Makowie Mazowieckim oraz Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Makowie Mazowieckim. W Różanie znajduje się Posterunek Policji i czasowy Posterunek Państwowej Straży Pożarnej. Ponadto, na terenie gminy działalność prowadzi Oddział Gminnego Zakładu OSP RP w Różanie oraz funkcjonuje 5 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnych: OSP w Różanie, OSP w Załuziu, OSP w Szygach, OSP w Chelstach i OSP w Mroczkach-Rębiszewo.

Zakładanym celem funkcjonariuszy Policji działających na terenie gminy Różan jest ograniczenie lub wyeliminowanie spożywania alkoholu w miejscu publicznym w rejonie sklepu spożywczego w miejscowości Różan.

Natomiast jeżeli chodzi o działalność Straży Pożarnej, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w 2023 roku¹³ zarejestrowano 86 zdarzeń związanych z zagrożeniem pożarowym, z czego większość stanowiły zagrożenia lokalne. W porównaniu do 2020 liczba

¹³ W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok

zgłoszonych zdarzeń zwiększyła się o 1. Szczegółowe dane w zakresie działań ratowniczych OSP na terenie gminy Różan w latach 2020-2023 przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 11. Działania ratownicze Straży Pożarnej na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie		2020	2021	2022	2023
Pożary		25	11	21	19
w tym:	małe	25	11	19	19
	średnie	0	0	2	0
Miejscowe zagrożenia		55	46	63	64
w tym:	małe	5	3	4	9
	lokalne	47	43	57	54
	średnie	3	0	2	1
Alarmy fałszywe		5	8	2	3
w tym:	złośliwe	1	0	0	0
	w dobrej wierze	4	8	2	2
	z instalacji wykrywania	0	0	0	1
Liczba zdarzeń ogółem		85	65	86	86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Reasumując, w zakresie bezpieczeństwa, zidentyfikowane problemy nie odbiegają znacząco od tych, które występują w podobnych gminach. Ma to wpływ na odbieranie obszaru gminy, jako miejsca spokojnego.

1.8. Podsumowanie

Sfera społeczna na terenie gminy Różan charakteryzuje się jednoczesnym występowaniem wyzwań rozwojowych i aktywnych działań wspierających jakość życia mieszkańców. Jednym z głównych problemów pozostaje niekorzystna sytuacja demograficzna – spadek liczby ludności, ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji wskazują na starzenie się społeczeństwa i odpływ mieszkańców, co przekłada się na zmniejszenie lokalnej siły roboczej, osłabienie więzi społecznych oraz potencjalne trudności w utrzymaniu infrastruktury publicznej. Pomimo tego, gmina intensywnie rozwija działalność w obszarach edukacji, kultury, sportu i opieki społecznej.

System edukacyjny zapewnia dostęp do przedszkola, szkoły podstawowej oraz zespołu szkół ponadpodstawowych, jednak wyniki egzaminów ósmoklasisty wskazują na potrzebę dalszego wsparcia dydaktycznego. W odpowiedzi na zidentyfikowane deficyty w zakresie opieki nad dziećmi do lat trzech, Gmina rozpoczęła budowę żłobka. Dotychczasowy brak instytucji opieki wczesnodziecięcej ograniczał zarówno możliwości integracji społecznej najmłodszych dzieci, jak i aktywizacji zawodowej rodziców – szczególnie matek. Realizacja tej inwestycji stanowi

istotny krok w kierunku poprawy dostępności usług społecznych oraz wyrównywania szans rozwojowych dzieci od najwcześniejszych lat życia. W zakresie kultury i rekreacji działa Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Różanie, oferujący różnorodne zajęcia i wydarzenia kulturalne, co sprzyja integracji i rozwojowi pasji mieszkańców. Gmina posiada też dobrze rozwiniętą infrastrukturę sportową i rekreacyjną, co wspiera aktywność fizyczną i zdrowy tryb życia.

Opieka społeczna w gminie realizowana jest kompleksowo – spada liczba osób korzystających z pomocy społecznej, co świadczy o rosnącej zaradności mieszkańców. Prowadzone są działania w zakresie wsparcia rodzin, osób starszych i niepełnosprawnych, a także profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy. Opieka zdrowotna zapewniana jest przez kilka placówek medycznych, jednak obserwuje się spadek liczby udzielanych porad, co może wskazywać na zmieniające się potrzeby lub dostępność świadczeń. Ważnym aspektem życia społecznego jest rosnące zaangażowanie obywatelskie – świadczy o tym zwiększająca się frekwencja wyborcza oraz aktywność licznych organizacji pozarządowych, które współtworzą lokalne inicjatywy, wspierają integrację mieszkańców i rozwój lokalnego kapitału społecznego.

Podsumowując, mimo niekorzystnej sytuacji demograficznej, gmina Różan rozwija wiele aspektów życia społecznego, budując zaplecze instytucjonalne, edukacyjne, kulturalne i zdrowotne, które wspierają mieszkańców i tworzą warunki do zrównoważonego rozwoju lokalnej wspólnoty.

2. Sfera gospodarcza

W ramach diagnozy sytuacji gospodarczej analizie poddano liczbę i strukturę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych oraz lokalny rynek pracy, w tym liczbę pracujących i bezrobotnych.

2.1 Podmioty gospodarcze i lokalny rynek

Gmina Różan jest gminą, w której dominuje funkcja rolnicza. Głównym miejscem pracy i źródłem utrzymania dla większości mieszkańców gminy, oprócz pracy w gospodarstwach rolnych, są zakłady produkcyjne i usługowo-handlowe. Rolnictwo w gminie napotyka jednak na istotne ograniczenia wynikające z niskiej jakości gleb – przeważają grunty o słabych klasach bonitacyjnych – oraz dużego rozdrobnienia gospodarstw rolnych, co wpływa na niską opłacalność i ograniczone możliwości rozwoju tego sektora.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w gminie Różan w roku 2024 zarejestrowane były 443 podmioty gospodarcze, z czego 417, tj. 94,13% funkcjonowało w sektorze prywatnym. Liczba podmiotów gospodarczych ogółem wzrosła w stosunku do 2020 roku o 30 podmiotów.

Biorąc pod uwagę liczbę przedsiębiorstw w sektorze prywatnym według sekcji PKD można zaobserwować dominację na innych sekcji G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – 119 podmiotów.

Według klas wielkości, na terenie gminy Różan w 2023 roku dominowały mikroprzedsiębiorstwa, tj. podmioty zatrudniające poniżej 10 pracowników. W tym okresie zarejestrowane były 443 przedsiębiorstwa, z czego 426, tj. 96,16% było mikroprzedsiębiorstwami. W tym samym roku, 15 podmiotów zaklasyfikowano jako małe przedsiębiorstwa, a pozostałe 2 zostały określone jako średnie przedsiębiorstwa, czyli zatrudniające od 50 do 249 osób. Szczegółowe dane dotyczące wielkości przedsiębiorstw na terenie gminy Różan w latach 2020-2024 zestawiono w tabeli poniżej.

Tabela 12. Liczba przedsiębiorstw na terenie gminy Różan według klas wielkości w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024
Mikroprzedsiębiorstwa (poniżej 10 osób)	391	401	414	412	426
Małe przedsiębiorstwa (10-49 osób)	20	17	16	16	15
Średnie przedsiębiorstwa (50-249 osób)	2	2	2	2	2
Razem	413	420	432	430	443

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Podmioty gospodarcze, mające największe znaczenie dla Gminy Różan to głównie podmioty z branży produkcyjno-usługowej. Są nimi m.in.:

- Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „ERAR”,
- Produkcja węgla drzewnego i brykietu „GRILL-IMPEX” Sp. z o.o.,
- Forty S.C. – produkcja opakowań,
- „DREWBET” Żerański i wspólnicy Spółka Jawna,
- Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o.,
- „Narew Styl” Sp. z o.o.,
- Józef Wilczewski P.U.H. „Allmax”,
- „Biedronka” Jeronimo Martins Polska S.A.,
- „Prim” Market Różan,
- Delikatesy Centrum Sp. z o.o.

W tabeli poniżej przedstawiono wpływy do budżetu Gminy z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) i fizycznych (PIT). Można zauważyć, iż w ciągu analizowanych lat

wpływy z tytułu CIT zwiększyły się o 11,72%, natomiast wpływy z tytułu PIT zwiększyły się o 9,70%. Wzrost wpływów podatkowych świadczy o stopniowym rozwoju lokalnej gospodarki, większej aktywności przedsiębiorstw i mieszkańców oraz o rosnącym poziomie dochodów. Przekłada się to na zwiększenie możliwości inwestycyjnych samorządu, poprawę jakości świadczonych usług publicznych i większą stabilność finansową budżetu gminy, co z kolei pozytywnie wpływa na realizację lokalnych programów społecznych, infrastrukturalnych i edukacyjnych.

Tabela 13. Wpływy do budżetu Gminy Różan z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) i fizycznych (PIT) na przestrzeni lat 2020-2023¹⁴

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023
Wpływy do budżetu Gminy z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT)	95 609,90 zł	277 569,45 zł	184 260,16 zł	106 813,00 zł
Wpływy do budżetu Gminy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT)	3 002 922,00 zł	3 851 788,00 zł	6 175 825,57 zł	3 294 124,00 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Różan na lata 2024-2029

W gminie Różan działalność gospodarcza koncentruje się przede wszystkim na małych podmiotach usługowych, handlowych i produkcyjnych, co odpowiada strukturze typowej dla gmin o charakterze wiejskim z elementami miejskimi. Dominują mikroprzedsiębiorstwa, które stanowią znaczącą część lokalnego rynku, jednak ich rozwój ograniczany jest przez niewielki popyt lokalny, stosunkowo niską siłę nabywczą mieszkańców oraz ograniczoną dostępność wykwalifikowanej siły roboczej, wynikającą m.in. z niekorzystnych trendów demograficznych. Mimo tych barier obserwuje się stopniowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych oraz zwiększające się wpływy z tytułu podatków CIT i PIT, co świadczy o umiarkowanym, ale stabilnym rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.

2.2 Rynek pracy

Dostęp do zatrudnienia ma istotny wpływ na sytuację materialną mieszkańców. Podobnie jak w innych regionach kraju, w gminie Różan w ostatnich latach zaobserwowano spadek osób bezrobotnych. Jest to w dużej mierze związane z ogólnym rozwojem gospodarczym całego kraju oraz powstawaniem nowych miejsc pracy.

W 2023 roku liczba osób bezrobotnych na terenie gminy Różan wynosiła 257, co stanowiło o 11,68% mniej w stosunku do 2020 roku. W ostatnim analizowanym roku liczba bezrobotnych mężczyzn była o 25 osób większa niż liczba bezrobotnych kobiet. Szczegółowe dane

¹⁴ W momencie sporządzania dokumentu brak sprawozdania z wykonania budżetu Gminy Różan za rok 2024

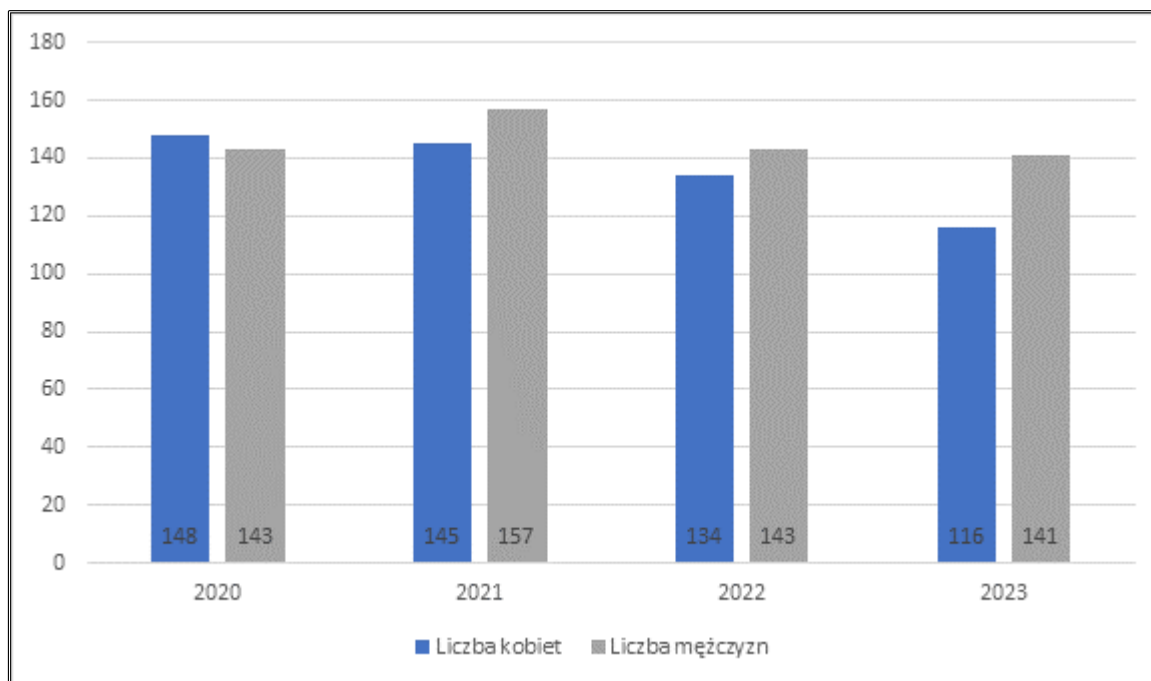
dotyczące bezrobocia na terenie gminy Różan w latach 2020-2023 zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Tabela 14. Bezrobocie na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie		Jednostka miary	2020	2021	2022	2023
Bezrobotni zarejestrowani wg płci						
Ogółem		osoba	291	302	277	257
w tym:	Mężczyźni	osoba	143	157	143	141
	Kobiety	osoba	148	145	134	116

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Raportów o stanie Gminy Różan za rok 2021 i 2023

Wykres 2. Bezrobotni zarejestrowani według płci na terenie gminy Różan w latach 2020-2023



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Raportów o stanie Gminy Różan za rok 2021 i 2023

W grupie osób do 25 roku życia liczba osób bezrobotnych spadła o 44,19%, w grupie osób do 30 roku o 22,97%, a w grupie powyżej 50 roku życia o 66,13%. Liczba osób bezrobotnych długotrwale zmniejszyła się w analizowanym okresie o 23 osoby, tj. 11,06%.

Tabela 15. Bezrobotni zarejestrowani wg wieku w gminie Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	Jednostka	2020	2021	2022	2023
Do 25 roku życia	osoba	43	49	30	24
Do 30 roku życia	osoba	74	76	58	57
Powyżej 50 roku życia	osoba	62	71	75	21
Długotrwale bezrobotni	osoba	208	197	191	185

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Raportów o stanie Gminy Różan za rok 2021 i 2023

Spadek bezrobocia na terenie gminy prowadzi do wzrostu dochodów mieszkańców, co przekłada się na większą konsumpcję i ożywienie lokalnego rynku, wspierając rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Zmniejszenie liczby osób pozostających bez pracy wpływa również na poprawę nastrojów społecznych, ograniczenie problemów społecznych takich jak ubóstwo czy wykluczenie, a także wzmacnia poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji wśród mieszkańców. Wzrost zatrudnienia skutkuje także większymi wpływami do budżetu gminy z tytułu podatków, co pozwala samorządowi na intensywniejsze inwestycje w infrastrukturę, edukację, kulturę czy ochronę zdrowia, co z kolei sprzyja dalszemu rozwojowi i przyciąganiu nowych mieszkańców oraz inwestorów.

2.3. Podsumowanie

Sfera gospodarcza gminy Różan opiera się głównie na działalności rolniczej, produkcyjnej i usługowo-handlowej, przy czym dominującą rolę pełnią mikroprzedsiębiorstwa, które stanowią niemal całość lokalnych podmiotów gospodarczych. Gmina boryka się jednak z istotnymi ograniczeniami w sektorze rolnym – niska jakość gleb oraz rozdrobnienie gospodarstw ograniczają rozwój i efektywność tego sektora. Mimo tych barier obserwuje się systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych firm, co świadczy o umiarkowanym, lecz stabilnym rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Istotnym źródłem utrzymania mieszkańców – oprócz rolnictwa – są lokalne zakłady produkcyjne i usługowe. Korzystnym zjawiskiem jest również wzrost wpływów do budżetu gminy z tytułu podatków CIT i PIT, co przekłada się na poprawę kondycji finansowej samorządu i zwiększa jego możliwości inwestycyjne. Na rynku pracy widać wyraźny spadek bezrobocia – w latach 2020–2023 liczba bezrobotnych zmniejszyła się o ponad 11%, szczególnie wśród osób młodych i po 50. roku życia. Spadek bezrobocia przyczynia się do poprawy sytuacji materialnej mieszkańców, ożywienia lokalnego rynku i wzrostu wpływów podatkowych, co tworzy pozytywne warunki do dalszego rozwoju gospodarczego gminy.

3. Sfera przestrzenna

W zakresie sytuacji przestrzennej przeanalizowano m.in. strukturę zagospodarowania gruntów, walory przyrodnicze, jakość powietrza, dostęp do infrastruktury komunikacyjnej, zasób mieszkaniowy, zaopatrzenie w energię elektryczną, ciepło i gaz, a także system wodno-kanalizacyjny i gospodarkę odpadami.

3.1 Przestrzeń i środowisko

Gmina Różan to gmina miejsko-wiejska, położona w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego, w powiecie makowskim. Gmina zajmuje powierzchnię 8 435,68 ha i graniczy od północy z gminą Młynarze, od południa z gminą Rzewnie, od zachodu z gminą Czerwonka, a od wschodu z gminą Goworowo. Zdecydowana większość

gminy Różan przedzielonej rzeką Narwią, leży na jej prawym brzegu. Różan przecina skrzyżowanie dróg krajowych nr 60, nr 61, nr 53, przez co miasto leży na ważnym szlaku tranzytowym, zachowując jednak przy tym swoje walory krajoznawczo-turystyczne. Sieć osadniczą gminy tworzy miasto Różan i osiemnaście jednostek pomocniczych (sołectw): Chełsty, Chrzczonki, Dąbrówka, Dzbądz, Dyszobaba, Kaszewiec, Miłony, Mroczy-Rębiszewo, Paulinowo, Podborze, Prycanowo, Szygi, Załęże-Eliasze, Załęże-Gartki, Załęże-Sędzieta, Załęże Wielkie, Załuzie, Zawady-Ponikiew.

Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2021 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania niektórym miejscowościom statusu miasta (Dz. U. z 2021 r., poz. 1395), granice administracyjne miasta Różan zostały powiększone o powierzchnię 533,29 ha (przyłączono część wsi Paulinowo do miasta Różan). Zmiany granic obowiązują od 1 stycznia 2022 r.¹⁵

Grunty

W układzie przestrzennym gminy dominuje rolnicze zainwestowanie terenów. Obszar gminy charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem gleb i stosunkowo dużym udziałem gleb średniej jakości (klasy IV), zwłaszcza w środkowej części gminy i w kierunku północno-zachodnim od Różan oraz wsi Załuzie i Chrzczonki. Na pozostałym obszarze przeważają gleby słabe (V i VI klasa) żytńio-ziemniaczane i żytńio-lubinowe wytworzone głównie z piasków słabo gliniastych lub gliniastych. Najsłabsze gleby występują we wschodniej i południowo-wschodniej części gminy w miejscowości Paulinowo, Kaszewiec, Dąbrówka i Chełsty.

Struktura zagospodarowania przestrzennego gminy Różan wskazuje na dominację terenów rolnych, które zajmują zdecydowaną większość powierzchni. Znaczną część obszaru stanowią również grunty leśne oraz tereny zadrzewione i zakrzewione, pełniące istotną funkcję przyrodniczą i krajobrazową. Niewielki udział w strukturze przestrzennej mają grunty pod wodami, a także tereny zabudowane i zurbanizowane. Nieużytki oraz inne, różnorodne grunty stanowią jedynie marginalną część powierzchni gminy, co potwierdza jej rolniczy charakter i ograniczony stopień urbanizacji.

Walory przyrodnicze

Obszar gminy Różan cechuje się wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. O wartościach przyrodniczo-krajobrazowych terenu świadczą szczególnie naturalność krajobrazu, występujące doliny rzek oraz rozległe obszary leśne.

Główną rzeką jest Narew przecinająca obszar gminy z północnego wschodu na południowy zachód. Dolina rzeki Narwi z systemem obniżeń terenowych, nielicznymi dopływami

¹⁵ Raport o stanie Gminy Różan za 2022 rok

i starorzeczami w największym stopniu świadczy o wartości przyrodniczej tego terenu. Dolina rzeki Różanicy jest znacznie mniej wyraźna, ale jako obszar w niewielkim stopniu przekształcony przez człowieka, stanowi teren atrakcyjny przyrodniczo. Ponadto, gmina Różan cechuje się występowaniem rozległych obszarów leśnych. Lesistość gminy jest dość wysoka i kształtuje się na poziomie 29,5%. Największe kompleksy leśne zlokalizowane są nad lewym brzegiem Narwi i w zachodniej części gminy. W tabeli poniżej przedstawiono zestawienie powierzchni gruntów leśnych i lasów na terenie gminy Różan w latach 2020-2023.¹⁶

Tabela 16. Lasy i grunty leśne na terenie gminy Różan

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2020	2023
Powierzchnia gruntów leśnych			
Ogółem	ha	2 490,02	2 511,91
Lesistość w %	%	29,2	29,5
Grunty leśne publiczne ogółem	ha	1 012,08	1 015,85
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa	ha	1 009,08	1 012,85
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	1 003,88	1 007,96
Grunty leśne prywatne	ha	1 477,94	1 496,06
Powierzchnia lasów			
Lasy ogółem	ha	2 472,75	2 494,65
Lasy publiczne ogółem	ha	994,81	998,59
Lasy publiczne Skarbu Państwa	ha	991,81	995,59
Lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	ha	986,61	990,70
Lasy publiczne Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	ha	1,20	1,20
Lasy publiczne gminne	ha	3,00	3,00
Lasy prywatne ogółem	ha	1 477,94	1 496,06

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Potwierdzeniem wysokiej wartości przyrodniczej terenu gminy jest włączenie jej w całości w granice obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”, a także częściowo w krajowy i międzynarodowy system obszarów chronionych ECONET-PL. Do sieci ECONET-PL włączono dolinę Narwi, która jest również specjalnej ochrony ptaków w ramach sieci Natura 2000.

Najcenniejsze przyrodniczo obszary gminy, stanowiące jej atut turystyczny, zostały objęte ochroną prawną. Wśród istniejących w Polsce form ochrony przyrody, na terenie gminy Różan

¹⁶ W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok

obecnie stosowana jest ochrona w formie: obszaru Natura 2000 oraz pomników przyrody. Ustanowione formy ochrony przyrody na terenie gminy Różan obejmują:

- obszar Natura 2000 Dolina Dolnej Narwi (PLB140014) – obszar specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 26 527,92 ha. W granicach Dolnej Narwi występuje co najmniej 35 gatunków ptaków z Załącznika I dyrektywy Ptasiej, 19 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Jest to bardzo ważna ostoja ptaków wodno-błotnych, szczególnie w okresie lęgowym. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: batalion, błotniak łąkowy, dubelt, kraska, krwawodziób, kulik wielki, kulon, łabędź krzykliwy, rybitwa białoczelna, rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, rycyk, sieweczka rzeczna, sowa błotna, zimorodek. W okresie wędrówek występuje co najmniej 1% populacji szlaku wędrówkowego bataliona oraz stosunkowo duże koncentracje osiąga rybitwa białoskrzydła,
- pomnik przyrody ustanowiony rozporządzeniem nr 15 wojewody Mazowieckiego z dnia 26 lutego 2008 r. w sprawie pomników przyrody położonych na terenie powiatu makowskiego: grupa 5 drzew – Dębów szypułkowych (*Quercus robur*), rosnących przy drodze Różan – Ostrów Mazowiecki przy leśniczówce we wsi Kaszewiec.

Stan jakości powietrza

Województwo mazowieckie zostało podzielone na strefy podlegające ocenie stanu powietrza – zgodnie z przyjętym podziałem, gmina Różan należy do strefy mazowieckiej.

W poniższej tabeli zestawiono wyniki klasyfikacji poszczególnych zanieczyszczeń w powietrzu. Dla potrzeb badań substancje, których poziom stężeń ma zostać zmierzony, zostały podzielone na 2 grupy: ze względu na ochronę zdrowia ludzi oraz ze względu na ochronę roślin.

Substancje oceniane ze względu na ochronę zdrowia ludzi:

- dwutlenek siarki (SO_2),
- dwutlenek azotu (NO_2),
- tlenek węgla (CO),
- benzen (C_6H_6),
- ozon troposferyczny (O_3),
- pył zawieszony PM10, oraz zawarte w tym pyłe metale ciężkie (ołów, arsen, kadm, nikiel i benzo(a)piren),
- pył PM2,5.

Substancje oceniane ze względu na ochronę roślin:

- dwutlenek siarki (SO_2),
- tlenki azotu (NO_x),
- ozon (O_3).

W wyniku klasyfikacji, w zależności od analizy stężeń w danej strefie, można wydzielić następujące klasy stref:

1. Dla substancji, dla których określone są poziomy dopuszczalne lub docelowe:

- **klasa A** – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomów dopuszczalnych i poziomów docelowych,
- **klasa C** – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe.

Poziom dopuszczalny — oznacza poziom substancji w powietrzu ustalony na podstawie wiedzy naukowej, w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie lub środowisko jako całość, który powinien być osiągnięty w określonym terminie i po tym terminie nie powinien być przekraczany.

Poziom docelowy — oznacza poziom substancji w powietrzu ustalony w celu unikania, zapobiegania lub ograniczania szkodliwego oddziaływania na zdrowie ludzkie lub środowisko jako całość, który ma być osiągnięty tam, gdzie to możliwe w określonym czasie.

2. Dla substancji, dla których określone są poziomy celu długoterminowego:

- **klasa D1** – stężenia ozonu i współczynnik AOT40 nie przekraczają poziomu celu długoterminowego,
- **klasa D2** – stężenia ozonu i współczynnik AOT40 przekraczają poziom celu długoterminowego.

Poziom celu długoterminowego — oznacza poziom substancji w powietrzu, który należy osiągnąć w dłuższej perspektywie — z wyjątkiem przypadków, gdy nie jest to możliwe w drodze zastosowania proporcjonalnych środków — w celu zapewnienia skutecznej ochrony zdrowia ludzkiego i środowiska.

3. Dla $\text{PM}_{2,5}$, dla którego określono poziom dopuszczalny dla fazy II:

- **klasa A1** – stężenia $\text{PM}_{2,5}$ na terenie strefy nie przekraczają poziomu dopuszczalnego dla fazy II,
- **klasa C1** – stężenia $\text{PM}_{2,5}$ przekraczają poziom dopuszczalny dla fazy II.

Poziom dopuszczalny faza II — poziom dopuszczalny określony dla fazy II jest to orientacyjna wartość dopuszczalna, która zostanie zweryfikowana przez Komisję

Europejską w świetle dalszych informacji, w tym na temat skutków dla zdrowia i środowiska oraz wykonywalności technicznej. Od 1 stycznia 2020 r. poziom dopuszczalny dla fazy II do osiągnięcia to: 20 µg/m³.

W poniższych tabelach zestawiono wyniki klasyfikacji dla strefy mazowieckiej.

Tabela 17. Wynikowe klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń dla strefy mazowieckiej, uzyskane w ocenie rocznej za rok 2024 dla celu ochrony zdrowia ludzi

Kod strefy	Nazwa strefy	SO ₂	NO ₂	C ₆ H ₆	CO	O ₃	PM10	Pb	As	Cd	Ni	B(a)P	PM2,5
PL	strefa mazowiecka	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	C	A1

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim za rok 2024

Tabela 18. Wynikowe klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń dla strefy mazowieckiej, uzyskane w ocenie rocznej za rok 2024 dla celu ochrony roślin

Kod strefy	Nazwa strefy	SO ₂	NO _x	O ₃
PL	strefa mazowiecka	A	A	A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim za rok 2024

Bezpośrednio na terenie gminy Różan doszło do przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu i poziomu celu długoterminowego ozonu w zakresie ochrony zdrowia ludzi, a także poziomu celu długoterminowego ozonu w zakresie ochrony roślin.

W celu przywrócenia obowiązujących standardów należy podjąć działania na rzecz poprawy jakości powietrza we wskazanych obszarach, gdzie zostały przekroczone dopuszczalne wartości. Na terenie gminy głównym źródłem zanieczyszczeń są kotłownie indywidualnych gospodarstw domowych.

W celu poprawy jakości powietrza, Gmina Różan udziela mieszkańcom dotacji na realizację inwestycji w zakresie zadań modernizacyjnych i inwestycyjnych służących ochronie środowiska, w tym ochronie powietrza oraz wykorzystaniu lokalnych źródeł ciepła na terenie gminy. Dofinansowaniem mogą być objęte przedsięwzięcia polegające na modernizacji indywidualnych źródeł ciepła tj. kotłów opalanych na paliwo stałe (np. węgiel, koks, brykiet węglowy lub olej opałowy), poprzez stałą ich likwidację i zastąpienie ich kotłami opalnymi pelletem, piecem na gaz wraz ze zbiornikiem na gaz, pompy ciepła, piece elektryczne oraz instalacje fotowoltaiczne.

Wody powierzchniowe i podziemne

Dominującym ciekim wodnym na terenie gminy Różan jest rzeka Narew. Przepływa ona z kierunku północnego na południe gminy. Ponadto w tym obszarze zlokalizowana jest również

rzeka Różanica. Dodatkowo można wyróżnić rowy melioracyjne odwadniające Wysoczyznę Ciechanowską ze spływem w kierunku rzeki Narew.

Gmina zlokalizowana jest w obrębie 6 zlewni jednolitych części wód powierzchniowych. W poniższej tabeli przedstawiono jakość wód poszczególnych jednolitych części, tj. stan ekologiczny i chemiczny oraz ogólną ocenę.

Tabela 19. Charakterystyka zlewni jednolitych części wód podziemnych, w obrębie których znajduje się gmina Różan

Kod JCWP	Nazwa	Stan/potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan wód (ogólny)
RW20001626579	Narew od Omulwi do Orzyc	umiarkowany stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
RW200010265589	Różanica	dobry stan ekologiczny	brak danych	brak danych
RW2000102657549	Dopływ z Napiórek Ciężkich	nie można dokonać oceny stanu/potencjału (brak badań biologicznych w JCWP)	stan chemiczny dobry	brak danych
RW200010265789	Sikorka	nie można dokonać oceny stanu/potencjału (brak badań biologicznych w JCWP)	stan chemiczny dobry	brak danych
RW2000102658989	Dopływ z Szelkowa Nowego	nie można dokonać oceny stanu/potencjału (brak badań biologicznych w JCWP)	stan chemiczny dobry	brak danych
RW200010265569	Róż	słaby potencjał ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://karty.apgw.gov.pl:4200/jcw-powierzchniowe>

W zakresie wód podziemnych Gmina Różan zlokalizowana jest na terenie jednolitych części wód podziemnych: GW200051 oraz GW200050. Zarówno stan chemiczny, jak i stan ilościowy obydwóch JCWPd określono jako dobry, w związku z czym ogólny stan JCWd również ocenia się jako dobry.

Ponadto, Gmina Różan zlokalizowana jest w zasięgu GZWP 215 – Subniecka Warszawska. Jest to porowy, trzeciorzędowy Główny Zbiornik Wód Podziemnych.

Na terenie gminy Różan występują obszary zagrożone powodzią, które zostały sklasyfikowane według stopnia ryzyka wystąpienia powodzi. Wyróżnia się trzy główne kategorie zagrożenia. Pierwsza obejmuje tereny, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie

i wynosi 10%, co oznacza, że do takiego zdarzenia może dojść średnio raz na 10 lat. Druga kategoria to obszary o średnim ryzyku powodziowym, gdzie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi wynosi 1%, czyli statystycznie raz na 100 lat. Trzecią kategorię stanowią obszary, na których ryzyko powodzi jest niskie – wynosi 0,2%, co oznacza wystąpienie powodzi raz na 500 lat, lub są to tereny narażone na wystąpienie zdarzeń o charakterze ekstremalnym. Obszary te zlokalizowane są przede wszystkim w dolinie rzeki Narew, która przepływa przez gminę i stanowi główny czynnik kształtujący zagrożenie powodziowe.

3.2 Infrastruktura drogowa i dostępność komunikacyjna

Gmina Różan cechuje się korzystnym położeniem i dobrą dostępnością komunikacyjną. Gmina zlokalizowana jest w odległości 88 km od Warszawy i 27 km od Ostrołęki na przecięciu dróg krajowych nr 60, nr 61, nr 53. Znajduje się ponadto w niewielkiej odległości od trasy E-8, co poprawia dostępność komunikacyjną gminy z każdego kierunku kraju.

Sieć dróg w gminie tworzą:

- drogi krajowe pozostające w zarządzie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Warszawie:
 - DK nr 60 relacji Płock – Ciechanów – Maków Mazowiecki – Różan – Ostrow Mazowiecka, stanowiąca fragment tzw. „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”,
 - DK nr 61 i DK nr 53 relacji Warszawa – Różan – Ostrołęka – Łomża,
- drogi powiatowe, gminne, wewnętrzne i dojazdowe.

Na terenie gminy Różan nie jest prowadzona komunikacja miejska. Brak jest również ścieżek rowerowych służących głównie do celów komunikacyjnych, a nie turystycznych. Transport zbiorowy zabezpieczają autobusowi przewoźnicy lokalni i przewoźnicy oferujący kursy dalekobieżne.

Oferta połączeń autobusowych w obrębie gminy jest ograniczona (niektóre miejscowości gminy nie są objęte zbiorową komunikacją autobusową). Prowadzone są kursy do miejscowości położonych w pozostałych gminach powiatu makowskiego, m.in. Maków Mazowiecki, Brzózki Duże, Chrzanowo, Czerwonka Szlachecka, Janopole, Krzyżewa-Marki, Młynarze, Mroczyki-Kawki, Nowy Szelków, Rzewnie. Gmina Różan posiada również połączenia autobusowe z: Częstochową, Dąbrową Górniczą, Giżyckiem, Kętrzynem, Krakowem, Mrągowem, Ostrołęką, Pułtuskim, Szczytnem, Warszawą i Zakopanem.

Przez teren gminy nie przebiegają linie kolejowe ani nie znajduje się żadne lotnisko oraz lądowisko.

3.3 Mieszkalnictwo

Mieszkalnictwo wpływa na kształtowanie się przestrzeni w gminie poprzez zdeterminowanie lokalizacji i intensywności zabudowy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej. Z danych pozyskanych od Zakładu Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. oraz Starostwa Powiatowego w Makowie Mazowieckim wynika, że ogólna liczba mieszkań na terenie gminy w 2024 roku wynosiła 1 534, co stanowi o 6,38% więcej w stosunku do 2020 roku. Gmina zobowiązana jest do składania sprawozdania z zasobu mieszkaniowego. Zgodnie z przekazanymi informacjami, 2024 roku zasób mieszkaniowy gminy stanowiły 3 mieszkania – Szkolna 8A, Poniatowskiego 8 oraz Załęże Wielkie 17. Natomiast jeżeli chodzi o liczbę lokali znajdujących się w zasobie mieszkaniowym gminy to w 2024 roku było ich 53, co stanowi o 7 mniej w stosunku do roku 2020. Liczba mieszkań socjalnych w budynkach znajdujących się w zasobie mieszkaniowym gminy wynosiła 17 – 16 lokali w budynku przy ul. Szkolnej 8 i 1 lokal w Załężu Wielkim.

Tabela 20. Dane dotyczące mieszkalnictwa na terenie gminy Różan w latach 2020-2023

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba wszystkich budynków mieszkalnych	1 442	brak danych	1 476	1 484	1 534
Liczba budynków mieszkalnych znajdujących się w zasobie mieszkaniowym gminy	3	3	3	3	3
Liczba lokali mieszkalnych w budynkach znajdujących się w zasobie mieszkaniowym gminy	60	59	58	56	53
Liczba mieszkań socjalnych znajdujących się w zasobie mieszkaniowym gminy	17	17	17	17	17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych od Zakładu Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. oraz Starostwa Powiatowego w Makowie Mazowieckim

Wzrost liczby budynków mieszkalnych wpływa na przekształcenia przestrzenne gminy, prowadząc do rozprzestrzeniania się zabudowy mieszkaniowej, zagęszczenia istniejących struktur osadniczych oraz zwiększenia zapotrzebowania na infrastrukturę techniczną, społeczną i transportową. Taki rozwój sprzyja zmianie charakteru niektórych obszarów, zwłaszcza wsi i przedmieść, w kierunku bardziej zurbanizowanym. Poprawa dostępności do podstawowych usług komunalnych sprzyja nie tylko dalszemu rozwojowi budownictwa

mieszkaniowego, ale także wspiera zrównoważony rozwój przestrzenny, poprawia stan środowiska naturalnego i umożliwia bardziej efektywne zarządzanie zasobami przestrzennymi na obszarze całej gminy.

3.4 Zaopatrzenie w infrastrukturę techniczną

Obecność sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie jednostki samorządu terytorialnego istotnie podnosi jakość życia mieszkańców poprzez zapewnienie ciągłości dostaw wody spełniającej wszelkie normy sanitarne oraz odbioru i oczyszczania ścieków. Wyposażenie obszaru w podstawową infrastrukturę techniczną zwiększa również atrakcyjność osiedleńczą dla potencjalnych mieszkańców oraz inwestorów.

Gospodarka wodno-ściekowa

Usługi z zakresu dostarczania wody z sieci wodociągowej i zbiorowego odprowadzania ścieków dla mieszkańców gminy Różan realizowane są przez Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Róźnie. ZGKiM Różan administruje również oczyszczalnię i przepompownię ścieków w Róźnie. Gmina jest zaopatrywana w wodę z własnych ujęć wody ze studni głębinowych. Na terenie gminy znajduje się Stacja Uzdatniania Wody, do której woda ze studni głębinowych transportowana jest magistralą przesyłową.

Zgodnie z danymi Zakładu Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o., długość sieci wodociągowej w 2024 roku wynosiła 123,42 km, co stanowiło o 1,94% więcej w stosunku do 2020 roku. W przypadku sieci kanalizacyjnej również zaobserwowano wzrost w 2024 roku o 6,12% w stosunku do 2020 roku. Niezmiennie przez cały analizowany okres na terenie gminy Różan funkcjonowała 1 zbiorcza oczyszczalnia ścieków administrowana przez Zakład Gospodarki Komunalnej w Róźnie. Oczyszczalnia przyjmuje ścieki z sieci kanalizacyjnej oraz nieczystości dowiezione z gospodarstw domowych posiadających zbiorniki bezodpływowe, czy przydomowe oczyszczalnie. Wyposażona jest w nowoczesne urządzenia technologiczne umożliwiające mechaniczno-biologiczne oczyszczanie ścieków, co pozwala na spełnianie obowiązujących norm środowiskowych. W celu usprawnienia obsługi mieszkańców, zakład dysponuje także własnym wozem asenizacyjnym, co zwiększa efektywność odbioru nieczystości ciekłych. Oczyszczalnia stanowi ważny element infrastruktury komunalnej, wpływając na poprawę warunków sanitarnych i ochronę środowiska naturalnego, zwłaszcza w kontekście ochrony wód powierzchniowych i gleby w dolinie rzeki Narew.

Szczegółowe dane w zakresie gospodarki wodno-ściekowej przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 21. Dane dotyczące gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy Różan w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	2020	2021	2022	2023	2024
Długość sieci wodociągowej [m]	121,07	122,34	123,08	123,42	123,42
Długość sieci kanalizacyjnej [m]	32,83	34,47	34,84	34,84	34,84
Liczba zbiorczych oczyszczalni ścieków komunalnych	1	1	1	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o.

Wszystkie budynki mieszkalne na terenie gminy Różan są podłączone do sieci wodociągowej, co świadczy o pełnym zabezpieczeniu mieszkańców w zakresie dostępu do wody pitnej. W przypadku sieci kanalizacyjnej sytuacja jest następująca – w 2020 roku do kanalizacji podłączonych było 45,15% budynków mieszkalnych, natomiast w 2024 roku wskaźnik ten wzrósł do 56,98%.¹⁷ Taki przyrost wskazuje na rozwój infrastruktury sanitarnej w gminie i stanowi pozytywny sygnał dalszych działań w tym zakresie. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej jest nie tylko konieczna z punktu widzenia ochrony środowiska, ale również poprawy jakości życia mieszkańców, dlatego pożądanym kierunkiem jest kontynuacja tych działań i dalsze zwiększanie stopnia skanalizowania gminy.

Brak kanalizacji na znacznej części gminy może prowadzić do szeregu negatywnych konsekwencji, zarówno środowiskowych, jak i społeczno-gospodarczych. Przede wszystkim, brak odpowiedniego systemu odprowadzania ścieków zwiększa ryzyko zanieczyszczenia gleby i wód gruntowych, co może mieć bezpośredni wpływ na jakość wody pitnej oraz stan lokalnych ekosystemów. Tego typu braki stanowią również barierę dla rozwoju osadnictwa i inwestycji – zarówno mieszkaniowych, jak i przemysłowych – ponieważ dostęp do podstawowej infrastruktury sanitarnej jest jednym z kluczowych kryteriów wyboru lokalizacji przez inwestorów i nowych mieszkańców.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Przez obszar gminy Różan przebiega napowietrzna linia energetyczna wysokiego napięcia 110 kV relacji Maków Mazowiecki – Ostrołęka, stanowiąca sieć krajowego systemu energetycznego. Dostawa energii elektrycznej na terenie gminy odbywa się za pośrednictwem napowietrznej sieci rozdzielczej średniego napięcia 15 kV, a na terenie miasta za pośrednictwem linii kablowych 15 kV, zasilanych ze stacji transformatorowej RPZ 15/15 kV zlokalizowanej w Różanie.

¹⁷ Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Różan

Zaopatrzenie w ciepło

Na terenie gminy Różan nie występuje scentralizowana sieć ciepłownicza. Podstawą zaopatrzenia w ciepło są lokalne i indywidualne piece i kotłownie, zasilane głównie paliwami stałymi (węglem i drewnem).

Zaopatrzenie w gaz

Obszar gminy Różan nie jest zgazyfikowany – sieć gazowa w gminie nie jest eksploatowana, a mieszkańcy korzystają z butli gazowych. Należy jednak dodać, iż przez teren gminy poprowadzona jest nitka gazociągu Jamał – Europa Zachodnia o długości 6 km i średnicy 1 400 mm.

Infrastruktura telekomunikacyjna

Gmina Różan posiada dobrze rozwiniętą sieć telekomunikacyjną. Istnieje dostęp do telefonii stacjonarnej i komórkowej. W większości miejscowości mieszkańcy korzystają z dostępu do Internetu szerokopasmowego, czyli światłowodu.¹⁸ Ponadto, czynnikiem wyróżniającym gminę Różan jest darmowy dostęp do Internetu. Usługa darmowego, bezprzewodowego Internetu zapewnia dostęp do stron www, poczty elektronicznej, e-administracji, e-bankowości i tym podobnych usług.

Gospodarka odpadami

Gospodarka odpadami jest jednym z ważniejszych zagadnień ochrony środowiska. Niewłaściwe postępowanie z odpadami wywiera negatywny wpływ na otaczającą przyrodę, zdrowie ludzi oraz warunki bytowe. Z tego powodu istotne jest prowadzenie racjonalnej gospodarki oraz minimalizacja ilości powstających odpadów.

Na terenie gminy Różan, w miejscowości Mroczi-Rębiszewo działa Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych. Zgodnie z *Regulaminem utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Różan*, przyjętym uchwałą nr XXXIII/171/2017 Rady Miejskiej w Róźnie z dnia 22 września 2017 r., do punktu selektywnego zbierania odpadów należy przekazywać odpady komunalne zebrane w sposób selektywny, w tym: meble i inne odpady wielkogabarytowe, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, zużyte baterie i akumulatory, chemikalia, przeterminowane leki, zużyte opony, odpady zielone, odpady budowlane i rozbiórkowe stanowiące odpady komunalne.

Łączna ilość odpadów komunalnych z terenu gminy Różan w roku 2023 wyniosła 1 474,64 t, z czego 648,62 t stanowiły odpady zebrane selektywnie, a 826,02 t odpady zmieszane. W latach 2020 i 2023 masa odebranych odpadów komunalnych była praktycznie niezmienna.

¹⁸ <https://internet.gov.pl/>

Szczegóły dotyczące odpadów zebranych z obszaru gminy zostały przedstawione w tabeli poniżej.

Tabela 22. Ilość odpadów zebranych z terenu gminy Różan w latach 2020-2023¹⁹

Rodzaj odpadów		Masa odebranych odpadów w 2020 r. [t]	Masa odebranych odpadów w 2021 r. [t]	Masa odebranych odpadów w 2022 r. [t]	Masa odebranych odpadów w 2023 r. [t]
Odpady zebrane ogółem					
Łącznie		1 474,82	1 383,92	1 439,62	1 474,64
Odpady zebrane selektywnie					
Ogółem		493,58	493,16	647,20	648,62
w tym:	papier i tektura	22,12	35,44	32,46	33,12
	szkło	67,92	73,88	80,94	75,72
	tworzywa sztuczne	61,40	0,00	68,68	145,96
	metale	23,90	0,00	0,00	0,00
	zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne	4,68	0,00	13,02	9,42
	wielkogabarytowe	39,00	0,00	45,68	44,80
	biodegradowalne	247,56	246,08	335,66	338,98
	zmieszane odpady opakowaniowe	0,00	117,78	70,70	0,00
	pozostałe	0,00	19,98	0,06	0,02
Zebrane odpady zmieszane					
Ogółem		981,24	890,76	792,42	826,02
w tym:	z gospodarstw domowych	980,32	868,36	779,66	824,34
	z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	0,92	22,40	12,76	1,68

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Do gospodarki odpadami zaliczyć należy też kwestie utylizacji azbestu i wyrobów zawierających azbest. Na terenie gminy obowiązuje *Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Różan na lata 2009-2032*. Głównymi założeniami dokumentu jest aktywizacja działań związanych z oczyszczaniem terenu gminy Różan z azbestu, tj. wyrobów budowlanych zawierających azbest, jak również pozostałych wyrobów zawierających azbest i odpadów azbestowych. Masę zinwentaryzowanych

¹⁹ W momencie sporządzania dokumentu brak danych za 2024 rok

i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest na terenie gminy prezentuje poniższa tabela.

Tabela 23. Masa wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Różan [kg]

Zinwentaryzowane		
Razem	537 483	100,00%
Osoby fizyczne	533 283	100,00%
Osoby prawne	4 200	100,00%
Unieszkodliwione		
Razem	532 283	99,03%
Osoby fizyczne	532 383	99,83%
Osoby prawne	0	0,00%
Pozostałe do unieszkodliwienia		
Razem	5 100	0,97%
Osoby fizyczne	900	0,17%
Osoby prawne	4 200	100,00%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych <https://bazaazbestowa.gov.pl/pl/>

Wzrost masy powstających odpadów oraz poziom ich selektywnej zbiórki podkreślają potrzebę wspierania efektywnych rozwiązań w gospodarce odpadami, w tym działań edukacyjnych i zwiększania świadomości mieszkańców. Dodatkowo, wysoki udział unieszkodliwienia wyrobów zawierających azbest pozytywnie wpływa na gospodarowanie odpadami komunalnymi na terenie gminy, ponieważ przyczynia się do eliminacji niebezpiecznych materiałów ze środowiska, zmniejsza ryzyko skażenia i poprawia bezpieczeństwo sanitarne mieszkańców.

3.5. Podsumowanie

Sfera przestrzenna gminy Różan charakteryzuje się dominacją funkcji rolniczej, z dużym udziałem gruntów ornych oraz znacznych obszarów leśnych, które w połączeniu z doliną rzeki Narwi i Różanicy tworzą unikalne walory przyrodniczo-krajobrazowe. Gmina cechuje się stosunkowo wysoką lesistością oraz obecnością obszarów chronionych, takich jak Natura 2000 Dolina Dolnej Narwi, a także pomnikami przyrody. Pomimo rolniczego charakteru i ograniczonego stopnia urbanizacji, obserwuje się rozwój zabudowy mieszkaniowej i infrastruktury technicznej, w tym sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. W przestrzeni komunikacyjnej gmina korzysta z korzystnego położenia przy drogach krajowych nr 60, nr 61, nr 53, jednak nadal brakuje ścieżek rowerowych i komunikacji miejskiej, co ogranicza codzienną mobilność mieszkańców. Problemem pozostaje również jakość powietrza – stwierdzono przekroczenia poziomu benzo(a)pirenu i ozonu, co wskazuje na potrzebę dalszych działań proekologicznych. Z przestrzennego punktu widzenia gmina posiada

potencjał rozwojowy, zwłaszcza w zakresie rozwoju mieszkalnictwa, usług publicznych i turystyki przyrodniczej, jednak wymaga to dalszego rozwoju infrastruktury, racjonalnego planowania przestrzennego oraz kontynuacji działań na rzecz poprawy jakości środowiska.

4. Analiza zdolności inwestycyjnej

Analiza zdolności do realizacji wydatków inwestycyjnych ma na celu określenie i ocenę możliwości gminy w zakresie pokrycia wydatków inwestycyjnych. Pozwala także ocenić ogólną sytuację finansową jednostki samorządu terytorialnego.

Odzwierciedleniem sytuacji ekonomicznej każdej jednostki samorządu terytorialnego jest jej budżet – roczny plan dochodów, wydatków oraz przychodów i rozchodów. Informacje o sytuacji finansowej pozwalają na racjonalne gospodarowanie publicznymi zasobami pieniężnymi w celu właściwego wypełniania zadań wobec mieszkańców. Podstawowym aktem prawnym regulującym proces budżetowania w jednostkach samorządu terytorialnego jest ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2024 poz. 1530 ze zm.).

Dochody Budżetu

Dochody Gminy Różan na przestrzeni lat 2020-2024 wzrosły o 45,42% - zarówno dochody majątkowe, jak i dochody bieżące zwiększyły się. W okresie tym, udział dochodów bieżących zmniejszył się o 22,25 p. proc. Dochody bieżące są źródłem finansowania zadań własnych i to ich wysokość Gmina ma możliwość oddziaływania. Im większy ich udział w budżecie, tym łatwiejszy i bardziej przewidywalny jest proces prognozowania budżetu. Wzrostowi dochodów bieżących sprzyja wzrost lokalnej bazy ekonomicznej, co w dłuższym okresie czasu zwiększa bazę podatkową.

W tabeli poniżej przedstawiono dane nt. struktury dochodów w budżecie Gminy Różan w latach 2020-2024.

Tabela 24. Struktura dochodów majątkowych i bieżących w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2020	2021	2022	2023	2024
Dochody ogółem	zł	34 230 379,93	37 949 665,11	41 463 831,89	40 239 413,21	49 777 865,40
Dochody majątkowe ogółem	zł	861 442,84	2 069 559,92	1 885 225,66	7 112 323,36	12 330 033,19
Udział w dochodach ogółem	%	2,52	5,45	4,55	17,68	24,77
Dochody bieżące ogółem	zł	33 368 937,09	35 880 105,19	39 578 606,23	33 127 089,85	37 447 832,21
Udział w dochodach ogółem	%	97,48	94,55	95,45	82,32	75,23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Różan za 2024 rok

Wydatki Budżetu

Wydatki budżetu Gminy Różan w 2024 roku wzrosły o 73,53% w porównaniu do 2020 roku, z czego wydatki majątkowe zwiększyły się o 286,71%, a wydatki bieżące o 26,62%. Na przestrzeni analizowanych lat odnotowano spadek udziału wydatków majątkowych w kwocie wydatków ogółem. Wydatki majątkowe pełnią funkcję wydatków rozwojowych, przekładając się bezpośrednio na wzrost potencjału mieszkaniowego, turystycznego i inwestycyjnego, a przede wszystkim na poprawę jakości życia mieszkańców.

W tabeli poniżej przedstawiono dane nt. struktury wydatków w budżecie Gminy Różan w latach 2020-2024.

Tabela 25. Struktura wydatków majątkowych i bieżących w latach w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2020	2021	2022	2023	2024
Wydatki ogółem	zł	32 925 549,58	34 008 601,90	39 671 078,90	45 505 206,94	57 134 417,73
Wydatki majątkowe ogółem	zł	5 937 943,77	6 425 169,47	7 181 849,68	16 466 329,88	22 962 575,00
Udział w wydatkach ogółem	%	18,03	18,89	18,10	36,19	40,19
Wydatki bieżące ogółem	zł	26 987 605,81	27 583 432,43	32 489 229,22	29 038 877,06	34 171 842,73
Udział w wydatkach ogółem	%	81,97	81,11	81,90	63,81	59,81

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Różan za 2024 rok

Nadwyżka operacyjna

Nadwyżka operacyjna to różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi, co oznacza, że Gmina posiada możliwości finansowe na prowadzenie nowych inwestycji lub spłatę zadłużenia.

Tabela 26. Nadwyżka operacyjna w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2020	2021	2022	2023	2024
Dochody bieżące	zł	33 368 937,09	35 880 105,19	39 578 606,23	33 127 089,85	37 447 832,21
Wydatki bieżące	zł	26 987 605,81	27 583 432,43	32 489 229,22	29 038 877,06	34 171 842,73
Nadwyżka operacyjna	zł	6 381 331,28	8 296 672,76	7 089 377,01	4 088 212,79	3 275 989,48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Różan za 2024 rok

Na podstawie informacji z wykonania budżetu, należy zauważyć, że Gmina spełnia wymogi wynikające z przepisu art. 242 i 243 ustawy o finansach publicznych dotyczące spełnienia dopuszczalnego wskaźnika zadłużenia, jak również wykonane dochody bieżące były we wszystkich ww. latach wyższe od wykonanych wydatków bieżących.

Wynik Budżetu

W tabeli poniżej przedstawiono wysokość wydatków budżetowych na tle dochodów, obrazując tym samym wynik budżetowy.

Tabela 27. Wynik budżetu w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2020	2021	2022	2023	2024
Dochody budżetowe ogółem	zł	34 230 379,93	37 949 665,11	41 463 831,89	40 239 413,21	49 777 865,40
Wydatki budżetowe ogółem	zł	32 925 549,58	34 008 601,90	39 671 078,90	45 505 206,94	57 134 417,73
Wynik budżetowy	zł	1 304 830,35	3 941 063,21	1 792 752,99	- 5 265 793,73	- 7 356 552,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Różan za 2024 rok

Polityka inwestycyjna Gminy Różan polega na świadomym i celowym wyborze przedsięwzięć inwestycyjnych według ustalonych kryteriów oraz na odpowiednim doborze źródeł ich finansowania, co znajduje odzwierciedlenie w planowaniu strategicznym. Rozwój społeczno-gospodarczy możliwy jest nie tylko dzięki dochodom własnym, ale również dzięki pozyskanym środkom zewnętrznym, dlatego też, środki te stanowią niewątpliwe wsparcie dla budżetu samorządu lokalnego.

Fundusze zewnętrzne można pozyskać z dwóch źródeł, a mianowicie: ze źródeł krajowych oraz ze źródeł unijnych. Gmina Różan aplikuje o środki zewnętrzne, pozyskując je na rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, a także inwestycje w sferze rozwoju społeczności lokalnej. Należy zaznaczyć, że każda inwestycja pociąga za sobą konkretne wydatki z budżetu, które znajdują odzwierciedlenie we wzroście wydatków majątkowych.

Ze względu na ograniczone możliwości finansowe, nie każda inwestycja jest finansowana ze środków własnych. Część inwestycji współfinansowanych jest z funduszy zewnętrznych, jednakże i tego typu projekty, pomimo znacznego dofinansowania w formie bezzwrotnych dotacji, wymagają poniesienia przez Gminę określonego wkładu własnego. Wysoki udział wydatków majątkowych związanych z inwestycjami w ogólnej strukturze wydatków Gminy wynika z tego, że wykorzystuje ona szanse w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, które wspierają realizację inwestycji najważniejszych z punktu widzenia jej rozwoju.

Źródłem największych wydatków Gminy jest jednak realizacja zadań własnych z zakresu oświaty i prognozuje się, że w przyszłych latach to właśnie ta działalność jednostek samorządu lokalnego na szczeblu lokalnym będzie generowała również najwyższe wydatki. Wzrost wydatków na oświatę nie wpływa korzystnie na planowanie inwestycji, bowiem środki, które jednostka samorządu terytorialnego mogłaby przeznaczyć na działania inwestycyjne i rozwój infrastruktury technicznej, będą musiały zostać zapewnione w budżecie na realizację zadań z zakresu oświaty.

W budżecie Gminy wyodrębniane są środki stanowiące fundusz sołecki. Fundusz sołecki jest formą budżetu partycypacyjnego i stanowi system wsparcia inicjatyw lokalnych, umożliwiający realizację ważnych społecznie przedsięwzięć na terenie sołectw. Są to środki finansowe, które są zagwarantowane dla sołectw na wykonanie przedsięwzięć służących poprawie warunków ich życia.

5. Analiza potencjału jakości życia i wyniki badania ankietowego

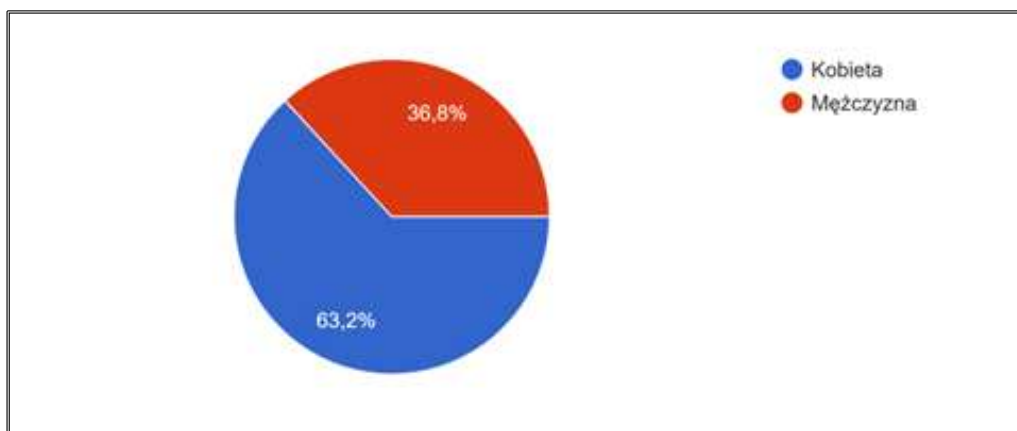
W celu pogłębienia diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Różan przeprowadzono badanie ankietowe mające na celu rozpoznanie rzeczywistych potrzeb społeczno-gospodarczych oraz wizji rozwoju na najbliższe lata. Formularz ankietowy składał się z 8 pytań, w tym 7 pytań zamkniętych oraz 1 pytania otwartego. Pytania dotyczyły

wskazania propozycji działań, jakie przyczynią się do rozwoju Gminy Różan w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym.

Badanie ankietowe prowadzone było od 03.03.2025 r. do 31.03.2025 r. Ankietę można było wypełnić elektronicznie za pomocą utworzonego formularza internetowego. Ponadto ankietę była dostępna w siedzibie Urzędu Gminy Różan oraz w serwisie internetowym Urzędu <https://gminarozan.pl/>.

Ankietę wypełniło 114 osób. Większość respondentów stanowiły kobiety, których udział w ogólnej liczbie badanych wyniósł 63,2%, natomiast mężczyzn 36,8%.

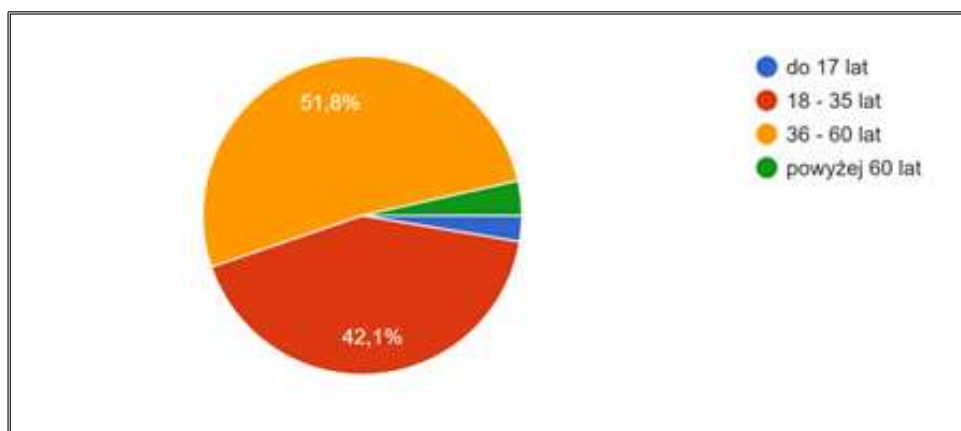
Wykres 3. Ankietowani według płci



Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

Największy odsetek ankietowanych stanowiły osoby w przedziale wiekowym 36-60 lat (51,8%), kolejną grupą były osoby w przedziale wiekowym 18-35 lat (42,1%), osoby w przedziale wiekowym powyżej 60 lat (3,5%), a następnie osoby w wieku do 17 lat włącznie (2,6%).

Wykres 4. Ankietowani według wieku

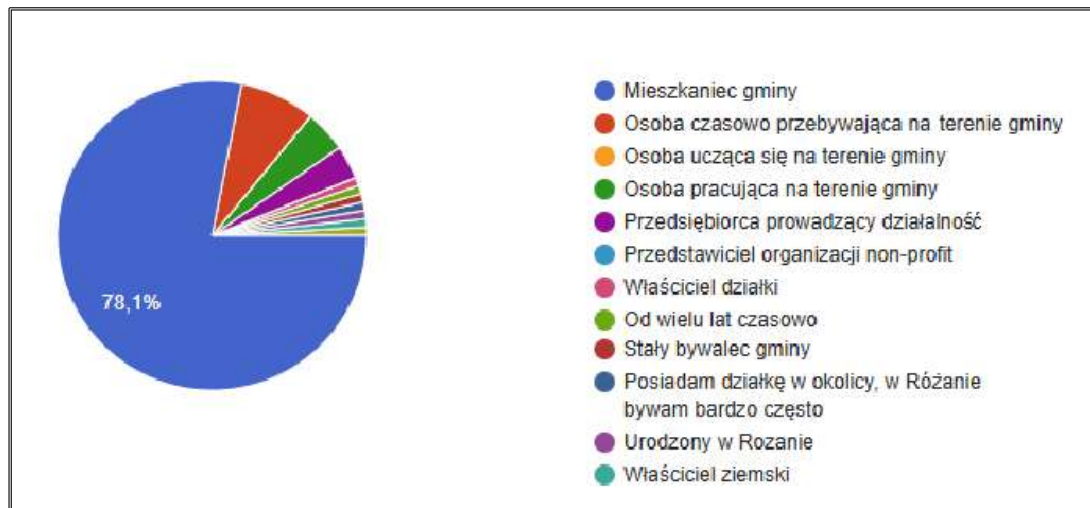


Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

Największą część respondentów stanowili mieszkańcy gminy (78,1%), następnie osoby czasowo przebywające na terenie gminy (8,8%), osoby pracujące na terenie gminy (4,4%),

przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenie gminy (3,5%), właściciele działek znajdujących się na terenie gminy i w okolicy (2,7%), przedstawiciele organizacji non-profit (0,9%), stali bywalcy gminy (0,9%) oraz osoby urodzone w Róźnie (0,9%).

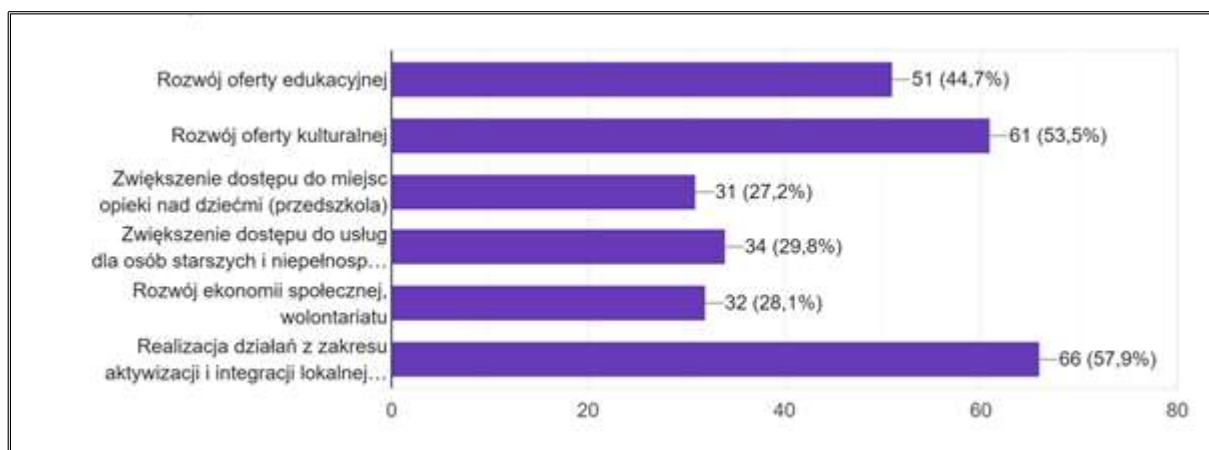
Wykres 5. Podział interesariuszy według formy życia społecznego



Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

Na pytanie dotyczące działań mających największy wpływ na rozwój Gminy w wymiarze społecznym, ankietowani wskazali: realizacja działań z zakresu aktywizacji i integracji lokalnej społeczności (57,9%), rozwój oferty kulturalnej (53,5%), rozwój oferty edukacyjnej (44,7%), zwiększenie dostępu do usług dla osób starszych i osób z niepełnosprawnością (29,8%), rozwój ekonomii społecznej, wolontariatu (28,1%) i zwiększenie dostępu do miejsc opieki nad dziećmi (przedszkola) (27,2%).

Wykres 6. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 1. Jakie działania Państwa zdaniem wpłyną na rozwój Gminy w wymiarze społecznym?

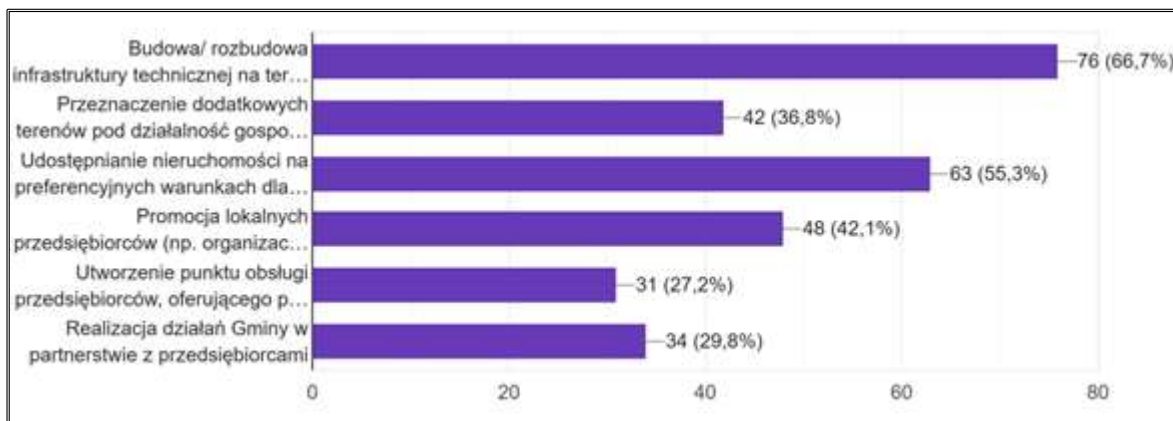


Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

Na pytanie dotyczące działań, które w największym stopniu umożliwią rozwój Gminy w wymiarze gospodarczym, ankietowani wskazali kolejno na: budowę/rozbudowę infrastruktury technicznej na terenach inwestycyjnych (66,7%), udostępnianie nieruchomości

na peryferyjnych warunkach dla nowych przedsiębiorców (np. niższy czynsz, niższe podatki, opłaty lokalne) (55,3%), promocję lokalnych przedsiębiorców (np. organizacja targów, informacje w Urzędzie, na stronie internetowej Gminy) (42,1%), przeznaczenie dodatkowych terenów pod działalność gospodarczą (36,8%), realizację działań Gminy w partnerstwie z przedsiębiorcami (29,8%) i utworzenie punktu obsługi przedsiębiorców, oferującego porady prawne, finansowo-księgowe, itp. (27,2%).

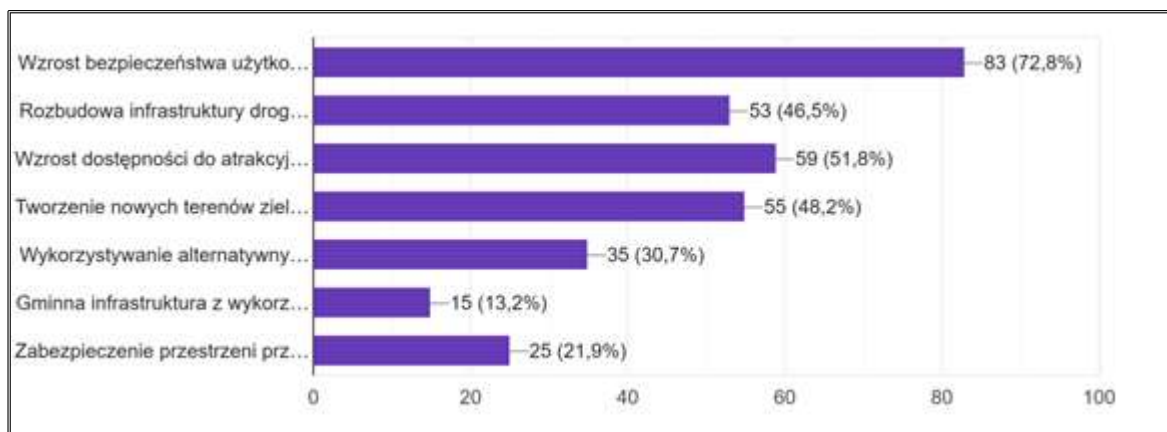
Wykres 7. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 2. Jakie działania Państwa zdaniem w największym stopniu umożliwią rozwój Gminy w wymiarze gospodarczym?



Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

Na pytanie dotyczące działań, które w największym stopniu przyczynią się do rozwoju Gminy w wymiarze przestrzennym, ankietowani wskazali kolejno na: wzrost bezpieczeństwa użytkowników drogi, rowerzystów i pieszych (budowa infrastruktury okołodrogowej, ciągów pieszo-jezdných) (72,8%), wzrost dostępności do atrakcyjnych miejsc spędzania wolnego czasu (np. place zabaw, boiska, świetlice) (51,8%), tworzenie nowych terenów zielonych (48,2%), rozbudowę infrastruktury drogowej i poprawę stanu dróg na terenie gminy (46,5%), wykorzystywanie alternatywnych źródeł energii (30,7%), zabezpieczenie przestrzeni przed negatywnymi skutkami zmian klimatycznych (21,9%) oraz rozwój gminnej infrastruktury z wykorzystaniem OZE (13,2%).

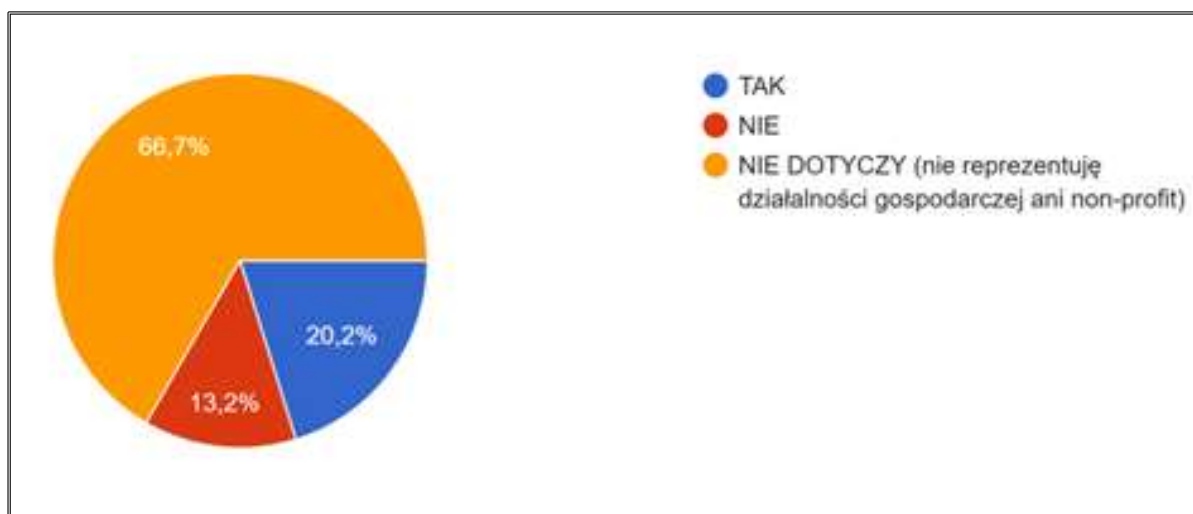
Wykres 8. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 3. Jakie działania Państwa zdaniem w największym stopniu umożliwią rozwój Gminy w wymiarze przestrzennym?



Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

W ostatnim pytaniu ankiety respondenci określili, czy są zainteresowani rozwojem własnej działalności gospodarczej lub non-profit na terenie gminy w perspektywie do roku 2035. Zdecydowana większość (66,7%) wskazała odpowiedź „Nie dotyczy”. 20,2% respondentów wskazało odpowiedź „Tak”, natomiast pozostali, tj. 13,2% ankietowanych odpowiedziało „Nie”.

Wykres 9. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 4. Czy są Państwo zainteresowani rozwojem własnych działań w perspektywie do 2035 r. w ramach prowadzonej działalności gospodarczej lub non-profit na terenie gminy?



Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankietyzacji

6. Analiza SWOT – podsumowanie diagnozy

Analiza SWOT jest jedną z najczęściej stosowanych i najprostszych technik analitycznych. Skrót SWOT pochodzi od czterech angielskich słów: **S**trenghths (mocne strony), **W**eaknesses (słabe strony), **O**pportunities (szanse), **T**hreats (zagrożenia).

Powyższe pojęcia należy rozumieć następująco:

- **MOCNE STRONY** – zalety wynikające z uwarunkowań wewnętrznych Gminy Różan, które w pozytywny sposób wyróżniają ją spośród innych. Mocne strony mogą być zarówno obiektywnie dane przez naturę, jak i być zasługą lokalnej społeczności.
- **SŁABE STRONY** – stanowią konsekwencję ograniczeń zasobów i niedostatecznego ukształtowania uwarunkowań wewnętrznych.
- **SZANSE** – zewnętrzne zjawiska i tendencje, które mają miejsce w otoczeniu, a odpowiednio wykorzystane będą impulsem rozwoju oraz osłabiają występujące niekorzystne zjawiska.
- **ZAGROŻENIA** – wszystkie zewnętrzne zjawiska uznawane jako bariery dla rozwoju Gminy Różan utrudnienia, dodatkowe koszty działania.

Celem analizy SWOT jest:

- unikanie zagrożeń,
- wykorzystywanie szans,
- wzmacnianie słabych stron,
- opieranie się na mocnych stronach.

Gmina Różan podejmuje działania wykorzystujące swój potencjał w celu dostosowania do zmieniających się warunków gospodarczych oraz wymagań potencjalnego mieszkańca i inwestora, zwiększając w ten sposób swoją konkurencyjność. Przeprowadzona diagnoza strategiczna pozwoliła zauważyć, że występuje wiele czynników sprzyjających rozwojowi Gminy Różan (tzw. **szanse i mocne strony**).

Poniżej przedstawiono tabele, w których określono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, które wywierają wpływ na dalszy rozwój gminy.

Tabela 28. Analiza SWOT – wymiar społeczny

Mocne strony	Słabe strony
• szeroka oferta edukacyjna ze względu na obecność wszystkich szczebli kształcenia – przedszkole, szkoła podstawowa, liceum, technikum, branżowa, • planowane oddanie do użytku we wrześniu 2025 roku nowoczesnego przedszkola samorządowego, z miejscami dla 175 dzieci, • budowa żłobka na terenie miasta Różan, • zapewnienie dostępu do oferty kulturalnej poprzez czynne funkcjonowanie Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Różanie,	• spadek liczby ludności w ostatnich latach na co wpływ miał ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji, • wyniki egzaminu ósmoklasisty poniżej średnich powiatu i województwa, szczególnie z matematyki.

• organizowanie imprez sportowych i kulturalnych o znaczeniu lokalnym i ponadregionalnym, • dostęp do infrastruktury sportowej, • spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej, • dostępność do podstawowej opieki zdrowotnej: funkcjonowanie kilku przychodni i punktów, • wzrost frekwencji wyborczej, świadczący o wzroście świadomości społecznej • działalność organizacji pozarządowych.	
Szanse	Zagrożenia
• rosnąca aktywność i poziom integracji mieszkańców w wyniku realizowanych projektów, • napływ nowych mieszkańców, • nowe możliwości udzielania pomocy osobom potrzebującym, • rozwój instytucji pomocowych oraz zwiększenie świadomości uczniów i mieszkańców na różnych płaszczyznach, • rozwój sektora usług edukacyjnych, • pozyskiwanie środków finansowych z funduszy europejskich na zapobieganie wykluczeniu społecznemu.	• postępujący proces starzenia się społeczeństwa, • bierność osób objętych pomocą społeczną i nasilanie się postaw roszczeniowych, • wykluczenie społeczne osób z niepełnosprawnościami w przypadku braku objęcia ich działaniami w tej kwestii, • zjawisko „dziedziczenia bezrobocia” i wyuczonej bezradności.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 29. Analiza SWOT – wymiar gospodarczy

Mocne strony	Słabe strony
• wzrost liczby podmiotów gospodarczych, • wzrost wpływów do budżetu z CIT i PIT, • spadek liczby osób bezrobotnych, • rozwijająca się infrastruktura drogowa i techniczna, • dominujące zatrudnienie w sektorze rolnictwa.	• mała liczba miejsc pracy w Gminie Różan, co wpływa na migrację młodych osób, • niskiej jakości grunty rolnicze (niskie klasy bonitacyjne) • rozdrobnienie gospodarstw rolnych.
Szanse	Zagrożenia
• korzystna lokalizacja rozwoju gospodarczego dzięki położeniu gminy przy drogach krajowych nr 60, nr 61, nr 53, • wzrost gospodarczy kraju, • budowa nowych zakładów na terenie gminy przez podmioty krajowe i zagraniczne.	• zmniejszenie się opłacalności produkcji rolnej, • wzrost kosztów budowy infrastruktury technicznej pod rozwój terenów inwestycyjnych, • ryzyko odpływu pracowników do większych ośrodków.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 30. Analiza SWOT – wymiar przestrzenny (środowisko i infrastruktura)

Mocne strony	Słabe strony
• położenie nad rzeką Narew, • dogodne położenie komunikacyjne, • obecność form ochrony przyrody, • rozwijająca się infrastruktura techniczna, • wysoki poziom unieszkodliwienia zidentyfikowanych wyrobów azbestowych; • powiększenie granic administracyjnych miasta Różan w 2022 roku (przyłączono część wsi Paulinowo do miasta Różan).	• występowanie terenów zagrożenia powodziowego, • niewystarczająca sieć kanalizacyjna, • ograniczony zasób mieszkaniowy gminy, • przekroczenia norm jakości powietrza (benzo(a)piren, ozon), • niskiej jakości grunty rolnicze (niskie klasy bonitacyjne); • słabe nasycenie infrastrukturą turystyczną, brak ścieżek pieszych i rowerowych, brak odpowiedniej bazy hotelowej i gastronomicznej.
Szanse	Zagrożenia
• możliwość wykorzystania istniejących zbiorników wodnych oraz obszarów chronionych do stworzenia terenów rekreacyjnych, • pozyskiwanie środków finansowych z funduszy krajowych lub europejskich na rozbudowę i modernizację infrastruktury, • ciągła edukacja i podnoszenie świadomości ekologicznej, • promocja walorów przyrodniczych i kulturowych gminy, • wprowadzenie na terenie kraju nowych założeń i wytycznych dotyczących gospodarowania odpadami komunalnymi.	• ograniczona ilość środków na rozwój infrastruktury technicznej, • niedostateczny poziom świadomości ekologicznej mieszkańców, • nasilające się zmiany klimatyczne (m.in. ocieplenie się klimatu, susze, ulewne deszcze), • rosnące koszty inwestycji, • zagrożenie powodziowe.

Źródło: Opracowanie własne

7. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych gminy

7.1 Potencjał gminy

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy zidentyfikowano zasoby oraz produkty i usługi, mogące przynieść korzyści bezpośrednie lub pośrednie dla mieszkańców gminy.

Do głównych atutów Gminy, świadczących o jego potencjale rozwojowym należą następujące zasoby oraz produkty i usługi:

a) zasoby (charakterystyczne, nieprzetworzone i użyteczne elementy, materiały lub niematerialne, którymi gmina dysponuje):

— aktywne społeczeństwo biorące udział w tworzeniu i upowszechnianiu form kultury,

- występowanie infrastruktury wspierającej aktywność lokalną i integrację społeczną – działalność Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Róźnie,
 - dogodne położenie pod względem komunikacyjnym – lokalizacja Gminy w pobliżu dróg krajowych nr 60, nr 61, nr 53,
 - położenie Gminy nad rzeką Narew, co wraz z obszarami chronionymi tworzy idealne walory do stworzenia nowych terenów rekreacyjnych oraz rozwój działalności turystycznej.
- b) produkty i usługi (materialne produkty, zdarzenia oraz usługi, które są oferowane przez Gminę Różan):
- szeroka oferta edukacyjna ze względu na obecność wszystkich szczebli kształcenia – przedszkole, szkoła podstawowa, liceum, technikum, branżowa,
 - planowane oddanie do użytku we wrześniu 2025 roku nowoczesnego przedszkola samorządowego, z miejscami dla 175 dzieci,
 - budowa żłobka na terenie miasta Różan,
 - program usuwania wyrobów zawierających azbest oraz wysoki poziom unieszkodliwienia wyrobów azbestowych zidentyfikowanych na terenie gminy,
 - wydarzenia lokalne i ponadregionalne organizowane przez GOKiC w Róźnie,
 - dostępność infrastruktury sportowej – m.in. Stadionu Miejskiego i hali sportowej w Róźnie.

Potencjał rozwojowy Gminy opiera się głównie na wymienionych powyżej zasobach.

7.2 Bariery i potrzeby rozwojowe

Bariery rozwojowe stanowią niekorzystne zjawiska, niewykorzystane potencjały lub wewnętrzne i zewnętrzne czynniki uniemożliwiające lub utrudniające rozwój Gminy Różan. Bariery rozwojowe przedstawiono w układzie przyczyna → problem → potrzeba rozwiązująca problem.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy określono przyczyny, problemy i jej potrzeby rozwojowe, które przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 31. Problemy, przyczyny i potrzeby rozwojowe gminy

Przyczyna	Problem	Potrzeba rozwojowa
Wymiar społeczny		
— Ujemny przyrost naturalny (dominacja liczby zgonów nad liczbą urodzeń każdego roku), — Ujemne saldo migracji – dominacja wymeldowani nad zameldowaniami każdego roku, — Starzenie się społeczeństwa – wysoki i rosnący udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym, — Ograniczony lokalny rynek pracy i brak miejsc zatrudnienia dla młodych osób.	Depopulacja i odpływ mieszkańców	— Zatrzymanie młodzieży w Gminie poprzez rozwój oferty edukacyjnej i aktywizację zawodową, — Inwestycje w infrastrukturę poprawiają jakość życia, które mogą przyciągnąć nowych mieszkańców, — Rozwój usług publicznych dla osób starszych i aktywizacja seniorów.
Wymiar gospodarczy		
— Dominacja mikroprzedsiębiorstw – mała liczba większych firm i zakładów, — Niewystarczająca promocja gminy jako miejsca przyjaznego inwestycjom, — Brak w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych lub wyodrębnionej strefy przemysłowej.	Zainteresowanie inwestorów przemysłowo-usługowych napotyka na bariery infrastrukturalne – obecnie brak dostępnych, przygotowanych terenów inwestycyjnych.	— Utworzenie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych, — Aktywna promocja gminy w zakresie gospodarczym o zasięgu ponadregionalnym, — Wsparcie dla nowych i obecnych lokalnych przedsiębiorców.
Wymiar przestrzenny		
— Atrakcyjne środowisko naturalne (rzeka Narew, obszary chronione), ale brak rozwiniętej infrastruktury turystycznej, — Niewielka baza noclegowa i gastronomiczna, — Brak rozwiniętej infrastruktury pieszo-rowerowej o funkcji komunikacyjno-rekreacyjnej.	Niewykorzystany potencjał turystyczny	— Budowa i oznakowanie tras pieszo-rowerowych, — Wsparcie dla przedsiębiorców tworzących małe obiekty turystyczne (agroturystyka, miejsca z funkcją noclegową i gastronomiczną), — Promocja walorów krajobrazowych i kulturowych Gminy, — Rozwój infrastruktury rekreacyjnej (np. place zabaw, miejsca piknikowe).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy

Spis tabel, wykresów i rysunków

Tabela 1. Liczba ludności na terenie gminy Różan w latach 2020-2024 według grup ekonomicznych .	5
Tabela 2. Przyrost naturalny i saldo migracji w gminie Różan w latach 2020-2024	6
Tabela 3. Liczba dzieci do 3 lat na terenie gminy Różan w latach 2020-2023	7
Tabela 4. Liczba dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w latach 2020-2023	8
Tabela 5. Dane zbiorcze dotyczące oddziałów przedszkolnych działających na terenie gminy Różan w latach 2020-2023	8
Tabela 6. Dane dotyczące szkolnictwa podstawowego na terenie gminy Różan w latach 2020-2023 .	9
Tabela 7. Średnie wyniki procentowe egzaminu ósmoklasisty dla Szkoły Podstawowej w Różanie oraz szkół w powiecie makowskim i województwie mazowieckim, w latach 2020-2024	9
Tabela 8. Dane dotyczące księgozbioru i czytelników na terenie gminy Różan w latach 2020-2023 .	12
Tabela 9. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w Gminie Różan w latach 2020-2023	16
Tabela 10. Frekwencja wyborcza na terenie gminy Różan w latach 2014-2025	19
Tabela 11. Działania ratownicze Straży Pożarnej na terenie gminy Różan w latach 2020-2023	23
Tabela 12. Liczba przedsiębiorstw na terenie gminy Różan według klas wielkości w latach 2020-2024	25
Tabela 13. Wpływy do budżetu Gminy Różan z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) i fizycznych (PIT) na przestrzeni lat 2020-2023	26
Tabela 14. Bezrobocie na terenie gminy Różan w latach 2020-2023	28
Tabela 15. Bezrobotni zarejestrowani wg wieku w gminie Różan w latach 2020-2023	28
Tabela 16. Lasy i grunty leśne na terenie gminy Różan	31
Tabela 17. Wynikowe klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń dla strefy mazowieckiej, uzyskane w ocenie rocznej za rok 2024 dla celu ochrony zdrowia ludzi	34
Tabela 18. Wynikowe klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń dla strefy mazowieckiej, uzyskane w ocenie rocznej za rok 2024 dla celu ochrony roślin	34
Tabela 19. Charakterystyka zlewni jednolitych części wód podziemnych, w obrębie których znajduje się gmina Różan	35
Tabela 20. Dane dotyczące mieszkalnictwa na terenie gminy Różan w latach 2020-2023	37
Tabela 21. Dane dotyczące gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy Różan w latach 2020-2024	39
Tabela 22. Ilość odpadów zebranych z terenu gminy Różan w latach 2020-2023	41
Tabela 23. Masa wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Różan [kg]	42
Tabela 24. Struktura dochodów majątkowych i bieżących w latach 2020-2024	44
Tabela 25. Struktura wydatków majątkowych i bieżących w latach 2020-2024	45
Tabela 26. Nadwyżka operacyjna w latach 2020-2024	46
Tabela 27. Wynik budżetu w latach 2020-2024	47
Tabela 28. Analiza SWOT – wymiar społeczny	53
Tabela 29. Analiza SWOT – wymiar gospodarczy	54
Tabela 30. Analiza SWOT – wymiar przestrzenny (środowisko i infrastruktura)	55
Tabela 31. Problemy, przyczyny i potrzeby rozwojowe gminy	57
Wykres 1. Udział poszczególnych grup ekonomicznych gminy Różan w ogólnej liczbie ludności [%] w latach 2020-2024	5
Wykres 2. Bezrobotni zarejestrowani według płci na terenie gminy Różan w latach 2020-2023	28
Wykres 3. Ankietowani według płci	49
Wykres 4. Ankietowani według wieku	49
Wykres 5. Podział interesariuszy według formy życia społecznego	50
Wykres 6. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 1. Jakie działania Państwa zdaniem wpłyną na rozwój Gminy w wymiarze społecznym?	50
Wykres 7. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 2. Jakie działania Państwa zdaniem w największym stopniu umożliwią rozwój Gminy w wymiarze gospodarczym?	51
Wykres 8. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 3. Jakie działania Państwa zdaniem w największym stopniu umożliwią rozwój Gminy w wymiarze przestrzennym?	52
Wykres 9. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie 4. Czy są Państwo zainteresowani rozwojem własnych działań w perspektywie do 2035 r. w ramach prowadzonej działalności gospodarczej lub non-profit na terenie gminy?	52